

**Stichting
Pensioenfonds
Forbo**

Stichting Pensioenfonds Forbo
Industrieweg 12, 1566 JP Assendelft
Postbus 13, 1560 AA Krommenie
Telefoon: 075 - 647 72 17
www.pensioenfondsforbo.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel onder nummer 41231178

**Verslag over het boekjaar
1-1-2014 t/m 31-12-2014**

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Bestuursverslag	
Voorwoord	9
Algemeen	10
Code Pensioenfonds	12
Uitbestede werkzaamheden	15
Waarmerking en advisering	16
Financiële positie van het fonds en gevolgen economische ontwikkelingen	16
Algemene pensioenontwikkelingen	17
Fondsspecifieke ontwikkelingen	21
Beleggingen	26
Maatschappelijk Verantwoord Beleggen	28
Vooruitzichten 2015	29
Risicoparagraaf	30
Actuariële paragraaf	36
Verslag van de visitatiecommissie	
Reactie van het bestuur	40
Verslag van het verantwoordingsorgaan	
Reactie van het bestuur	44
Jaarrekening	
Balans per 31 december	46
Staat van baten en lasten	48
Kasstroomoverzicht	50
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	51
Toelichting op de balans per 31 december	55
Toelichting op de staat van baten en lasten	61
Risicoparagraaf	66

Pagina**Overige gegevens**

Gebeurtenissen na balansdatum	77
Resultaatbestemming	77
Uitvoering	78
Actuariële verklaring	79
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	80

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen	85
Begrippenlijst	87

Bestuur en organisatie

Bestuur

<i>Benoemd door de werkgever</i>	<i>Functie</i>	<i>Lid vanaf</i>	<i>Einde zittingsduur</i>
H.H. Sieben	voorzitter/penningmeester	01-05-2007	31-12-2014
H. Mak	voorzitter	01-01-2015	Onbepaald
Mw. D. Uitvlugt-Manné	secretaris	07-02-2012	Onbepaald
M.A. Bults	bestuurslid	01-03-2009	Onbepaald
Mw. M. Koning	bestuurslid	vanaf 19-09-2013 tot 01-12-2014	
Vacature	bestuurslid	vanaf 01-12-2014	
<i>Benoemd uit de pensioengerechtigden en de werknemers</i>			
G.B.J. Soppe	bestuurslid	26-03-2002	26-03-2017
G.J.F. Mol	penningmeester	18-04-2003	18-04-2019
A.D. Keetlaer	bestuurslid	01-01-2007	01-01-2016
A.J. Verbakel	bestuurslid	06-12-2011	06-12-2017

Beleggingscommissie

A.D. Keetlaer	voorzitter
M.A. Bults	lid
H.H. Sieben	lid
Mw. D. Uitvlugt-Manné	lid

Deelnemersraad

<i>tot 01-07-2014</i>	
J. Akkerman	voorzitter
Ph. de Boer	secretaris
P. Alberts	lid
R. Langenbach	lid
B. Venema	lid
R. Borra	lid
D. Neefkes	lid
G. Mooij	lid

Visitatiecommissie

Mw. Mr. M. Meijer-Zaalberg	voorzitter
P.H. Oyens	lid
H.J.J. Debrouwer	lid

Verantwoordingsorgaan

tot 01-07-2014

J. Akkerman	voorzitter
D. Breeuwer	namens werkgever
Ph. de Boer	namens deelnemers
B. Venema	namens deelnemers
D. Neefkes	namens pensioengerechtigden
G. Mooij	namens pensioengerechtigden

vanaf 01-07-2014

F.A. Heil	Voorzitter (namens de werkgever)
Ph. de Boer	Secretaris (namens deelnemers)
E. van der Weide	Lid (namens deelnemers)
B. Venema	Lid (namens deelnemers)
G.J. Pieterse	Lid (namens pensioengerechtigden)

Compliance officer

J.A.M. Dirkx

Aangesloten ondernemingen

Forbo Flooring BV
Forbo-Novilon BV
Forbo Eurocol Nederland BV

Organisatie

Waarmerkend actuaris	Sprenkels & Verschuren, F. Verschuren
Adviserend actuaris	Towers Watson, R. Schilder
Accountant	EY Accountants, S. Spiessens
Administrateur	AZL
Vermogensbeheer	Mn
Advisering vermogensbeheer	Mn
Internetsite	www.pensioenfondsforbo.nl

Meerjarenoverzicht

	2014	2013	2012	2011	2010
Aantallen					
Actieve deelnemers	1.008	1.015	1.061	1.077	1.059
Gewezen deelnemers	616	638	603	564	563
Pensioengerechtigden	869	857	866	853	827
Totaal	2.493	2.510	2.530	2.494	2.449
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Belegd vermogen	362.027	276.794	279.774	228.682	200.128
Beleggingsopbrengsten	65.291	579	31.080	20.072	10.228
Rendement op basis van total return	23,9%	0,2%	13,6%	9,8%	5,3%
Vermogen inclusief bestemmingsreserve	351.119	285.533	283.128	n.v.t.	n.v.t.
Vermogen exclusief reserve premiedepot	347.119	281.533	279.128	233.057	212.353
TV	320.119	266.466	274.503	249.302	212.392
Reserves					
Algemene reserve	27.000	15.067	4.625	-16.245	-39
Bestemmingsreserve	4.000	4.000	4.000	0	0
Voorzieningen					
Totaal technische voorzieningen	312.547	259.224	267.454	242.436	205.090
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	190	185	199	249	247
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	7.382	7.057	6.850	6.617	7.055
Totaal voorzieningen	320.119	266.466	274.503	249.302	212.392
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	9.296	9.339	26.063	8.329	7.821
Pensioenuitkeringen	7.206	7.144	7.276	7.325	7.106

	2014	2013	2012	2011	2010
Dekkingsgraad					
FTK	108,4%	105,7%	101,7%	93,5%	100,0%
Vereiste FTK (o.b.v. de feitelijke beleggingsmix)	112,6%	113,4%	112,3%	112,0%	115,1%
Vereiste FTK (o.b.v. de strategische beleggingsmix)	112,7%	112,5%	112,4%	112,0%	115,1%
Minimaal vereist eigen vermogen	104,1%	104,1%	104,1%	104,0%	104,0%

Bestuursverslag

Voorwoord

Na de implementatie van de nieuwe pensioenregeling in 2013 stond 2014 vooral in het teken van wijzigende wet- en regelgeving. De doorvertaling van de Wet versterking bestuur, implementatie van het kader Witteveen en voorbereidingen voor de implementatie van het nieuwe financiële toetsingskader dat vanaf 2015 zal gelden.

De beleggingen van Pensioenfonds Forbo hebben in 2014 sterk gerendeerd. Door de dalende rente zijn onze obligaties in waarde gestegen en financiële markten zijn hersteld. In 2014 is de dekkingsgraad gegroeid van 105,7% naar 108,4%. Hiermee is het ons wederom gelukt om een korting op de opgebouwde pensioenrechten en uit te keren pensioenen te voorkomen.

Eind 2014 is er een vacature ontstaan in het bestuur van het pensioenfonds door het terugtreden van Marjolein Koning. In 2014 zijn Ben Soppe en Jan Verbakel herbenoemd als bestuurder, beiden voor een periode van 3 jaar. Per 18 april 2015 is Gerrit Mol herbenoemd voor een periode van 4 jaar. Gedurende 2014 heeft Harold Sieben aangekondigd, door verandering van zijn functie bij Forbo Flooring BV, zijn functie als voorzitter per 31 december 2014 te beëindigen en terug te treden uit het bestuur. Herman Mak is namens werkgever Forbo Flooring BV voorgesteld als nieuwe bestuurder en hij heeft de voorzittersrol per 1 januari 2015 overgenomen. Herman Mak is gedurende 2014 als aspirant bestuurder betrokken geweest bij het pensioenfonds om zo een gedegen inwerkperiode te hebben voor zijn verantwoordelijkheden per 1 januari 2015. Eind 2014 heeft DNB ingestemd met de benoeming van Herman Mak als bestuurder en voorzitter van Pensioenfonds Forbo.

Gedurende 2014 is middels een risico-bereidheidsonderzoek de risico houding van de deelnemers van het pensioenfonds onderzocht. Hieruit komt, naast een voorkeur voor collectieve pensioenuitvoering, een iets lagere risico houding naar voren dan het Nederlands gemiddelde. De uitkomsten van dit onderzoek zullen samen met de voor 2015 geplande asset & liability management (ALM) studie worden doorvertaald in de (beleggings) strategie van Pensioenfonds Forbo.

Medio 2014 heeft het bestuur weer middels een workshop beoordeeld of haar crisisplan werkt zoals het zou moeten werken. Hiervoor werden enkele scenario's besproken en nagespeeld. De conclusies en verbeterpunten zijn verwerkt in het crisisplan dat een dynamisch document blijft. Ook is aansluiting met de crisisplannen van bijvoorbeeld onze pensioenuitvoerder en vermogensbeheerder gecontroleerd.

In 2014 is de invulling van de Wet versterking bestuur pensioenfonds verder geformaliseerd. Het verantwoordingsorgaan is per 1 juli 2014 van start gegaan in haar nieuwe samenstelling. Ook de gekozen paritaire bestuursvorm is verder geformaliseerd en alle benodigde aanpassingen zijn doorgevoerd in onze beleidsdocumenten.

Naast de Wet versterking bestuur pensioenfonds zijn in 2014 de details duidelijk geworden van de gewijzigde fiscale regelgeving aangaande pensioenen vanaf 1 januari 2015. In de zomer van 2014 is door sociale partners een aangepaste pensioenregeling overeengekomen passend binnen de fiscale regelgeving, ingaand per 1 januari 2015. De pensioen-richtleeftijd is aangepast naar 67, het opbouwpercentage is verhoogd naar 1,875% en het maximaal pensioengevend salaris is begrensd op € 100.000. Tegelijkertijd hebben sociale partners besloten de franchise te verlagen naar het fiscaal minimaal vereiste niveau.

Begin 2015 heeft de Visitatiecommissie de procedures en bestuursprocessen van het bestuur wederom beoordeeld. Deze commissie is tot een overwegend positief oordeel gekomen welke u verder in dit jaarverslag kunt nalezen.

Het jaar 2015 zal in het teken staan van de implementatie van het nieuwe financiële toetsingskader en de Wet pensioencommunicatie.

Algemeen

Inleiding

Het fonds, opgericht per notariële akte op 31 december 1964, is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Pensioenfonds Forbo heeft de stichting als rechtsvorm en is statutair gevestigd in Zaanstad.

Overeenkomstig artikel 10 van de statuten wordt hierbij verslag uitgebracht over het boekjaar 2014. De in het verslag vermelde bedragen zijn op basis van duizenden euro opgenomen tenzij anders is aangegeven.

Doelstelling

Missie

Onze missie is om onze deelnemers en pensioengerechtigden, met een goed gevoel met pensioen te laten gaan en zijn. Het doel van het fonds is het uitvoeren van de pensioenregeling, zoals overeengekomen met de sociale partners. Hiertoe zal Pensioenfonds Forbo de ingelegde gelden beheren als goed huisvader met een zo hoog mogelijk rendement tegen een verantwoord risico. Heldere en transparante communicatie naar de deelnemers vormt hierbij een integraal onderdeel.

Visie

Stichting Pensioenfonds Forbo voert de afgesloten pensioenovereenkomsten in letter en geest uit op correcte en transparante wijze, en wel zodanig dat de toegezegde pensioenen tijdig worden uitkeerd. Behoud van koopkracht wordt hierbij nagestreefd.

Beleid

Het fonds heeft een actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) opgesteld waarin gemotiveerd is omschreven welk beleid wordt gevoerd om de doelstelling van het fonds te kunnen nakomen. In de ABTN (ook wel bedrijfsplan genoemd) wordt nader ingegaan op de organisatie van het fonds, de inhoud van de pensioenregeling (pensioenovereenkomst), de financiële opzet (grondslagen, beleidskader en sturingsmiddelen), hoofdlijnen van het interne beheersingssysteem en de opzet van de administratieve organisatie en interne controle alsmede de hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst.

De financiering van de pensioenvoorziening vindt plaats door bijdragen van werkgevers en werknemers. De afspraken met betrekking tot de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst tussen het fonds en de ondernemingen.

Statuten

De statuten van het fonds zijn voor het laatst herzien op 1 juli 2014.

Bestuur

Het bestuur van het fonds is gevormd naar het paritair bestuursmodel, en bestaat uit acht bestuursleden. Drie leden zijn gekozen door de deelnemers (werknemersvertegenwoordigers), één vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden en vier aangewezen door de werkgever (werkgeversvertegenwoordigers). De bestuurders uit de geledingen van de werknemers en de pensioengerechtigden zijn benoemd voor een periode van vier jaar en treden af volgens een rooster van aftreden. Na afloop van de zittingsperiode kunnen deze bestuursleden wederom worden benoemd. De samenstelling van het bestuur is in het verslagjaar gewijzigd in verband met het neerleggen van haar rol als (werkgevers-)bestuurder door mevrouw Koning met ingang van 1 december 2014. Per 1 januari 2015 heeft de heer Mak de voorzitterszetel van de heer Sieben opgevolgd. DNB heeft ingestemd met de benoeming van de heer Mak als bestuurder en voorzitter. Het bestuur vergaderde zes maal in het verslagjaar, namelijk op 7 maart, 10 april, 23 mei, 29 augustus, 10 oktober en 16 december.

Verantwoordingsorgaan

Ten gevolge van de Wet versterking bestuur kende het pensioenfonds in 2014 een oud verantwoordingsorgaan zittend tot en met 30 juni 2014 en een nieuw verantwoordingsorgaan zittend vanaf 1 juli 2014;

Het oude verantwoordingsorgaan, zittend tot en met 30 juni 2014 bestond uit:

- twee vertegenwoordigers namens de werkgever, de heren D. Breeuwer en J. Akkerman (Voorzitter ai);
- twee vertegenwoordigers namens de actieve deelnemers, de heren B. Venema en Ph. de Boer; en
- twee vertegenwoordigers namens de pensioengerechtigden, de heren D. Neefkes en G. Mooij.

Passend bij het gehanteerde paritaire bestuursmodel heeft het pensioenfonds een nieuw verantwoordingsorgaan per 1 juli 2014, bestaand uit:

- een vertegenwoordiger namens de werkgever, de heer F.A. Heil (Voorzitter);
- drie vertegenwoordigers namens de actieve deelnemers, de heren B. Venema , Ph. de Boer (Secretaris), E. van der Weide; en
- een vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden, de heer G.J. Pieterse

De leden van het verantwoordingsorgaan zijn benoemd voor de duur van vier jaar. Na het verstrijken van de zittingsperiode zijn aftredende leden terstond herbenoembaar.

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan als vertegenwoordiger van de bij het fonds betrokken deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever.

In dit jaarverslag wordt separaat verslag gedaan van de bevindingen van het verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door het bestuur in 2014 gevoerde beleid.

Intern toezicht en visitatiecommissie

In het kader van de Code draagt het bestuur voorts zorg voor intern toezicht. Het bestuur heeft besloten het intern toezicht in te vullen door middel van een visitatiecommissie die jaarlijks het functioneren van het bestuur evalueert en toetst aan de hand van het gestelde in de Code pensioenfonds. Het gaat dan om een beoordeling van de beleids-, bestuursprocedures en –processen , evenwichtige belangenafweging en de controleomgeving van het fonds. Tevens behelst het een beoordeling van de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd alsmede een beoordeling van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

De visitatiecommissie bestaat uit drie externe, van het fonds onafhankelijke, deskundigen. De werkwijze van de commissie is vastgelegd in een reglement intern toezicht. De bevindingen van de visitatiecommissie zijn in een aparte paragraaf toegelicht.

Communicatiecommissie

In het kader van goede communicatie heeft het bestuur reeds in 2007 een communicatiecommissie opgericht. De communicatiecommissie bestaat uit mevrouw Uitvlugt-Manné (Voorzitter), en de heren Verbakel en Soppe.

De communicatiecommissie is belast met de voorbereiding van de informatieverstrekking aan alle betrokken partijen overeenkomstig de informatieverplichtingen in de Pensioenwet. De commissie maakt en onderhoudt in dit kader mede een communicatieplan.

Per 1 juli 2015 zal de nieuwe Wet pensioencommunicatie intreden. De communicatiecommissie is reeds bezig met de beoordeling van de impact van deze nieuwe wetgeving op al onze communicatie uitingen en de wijze van communiceren met onze deelnemers en pensioengerechtigden. Mede in het kader van deze nieuwe wetgeving zal in Q3 een geheel nieuwe website van Pensioenfonds Forbo werkzaam zijn.

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie bestaat in 2014 uit de heren Keetlaer (Voorzitter), Bults en Sieben en mevrouw Uitvlugt-Manné. De beleggingscommissie doet voorstellen aan het bestuur inzake de beleggingen van de pensioengelden, voert overleg met de vermogensbeheerder en houdt zich bezig met het beoordelen van de gerealiseerde resultaten door de vermogensbeheerder.

De commissie is verantwoordelijk voor, en rapporteert aan het bestuur ten aanzien van:

- het voorbereiden van de formulering van het beleggingsbeleid in relatie tot het financieel toetsingskader (FTK);
- het erop toezien dat het vermogensbeheer, zoals uitgevoerd door externe beheerders dan wel binnen geselecteerde beleggingsfondsen, binnen de richtlijnen valt die door het bestuur zijn vastgesteld;
- het erop toezien dat de strategische benchmark geschikt is om de beleggingsdoelstellingen van het fonds te realiseren;
- het op basis van die strategische benchmark definiëren van beleggingsmandaten en benchmarks voor te onderscheiden portefeuilles en/of beleggingsfondsen;
- het monitoren van externe vermogensbeheerders voor (een deel van) de beleggingsportefeuille;
- het controleren dat de mandaten door de beheerders in acht zijn genomen;
- het zorgdragen voor de vaststelling van het rendement van de portefeuille;
- het evalueren van zowel de beleggingsresultaten van het totaal der beleggingen, als van de beleggingsresultaten der deelportefeuilles ten opzichte van de vastgestelde benchmarks over de meest recente vier kwartalen, alsook over langere perioden;
- het beoordelen van (de consistentie van) het door de aangestelde beheerders gevoerde beleggingsbeleid in het licht van de marktontwikkelingen en de beleggingsbenadering van de betrokken vermogensbeheerders;
- het rapporteren aan het bestuur over alle relevante zaken, in het bijzonder de evaluatie van de behaalde rendementen;
- het voorbereiden van voorstellen aan het bestuur inzake de structuur en procedures ten aanzien van de beleggingen.

Eénmaal per jaar evalueert de commissie het vastgestelde strategische beleggingsbeleid, de geïmplementeerde structuur en de aangestelde beheerders alsmede de bewaarnemer. Indien relevant beslist de commissie bij die gelegenheid tevens over de toewijzing van te beleggen middelen voor het komende jaar. Over deze punten, alsmede over de resultaten van het boekjaar brengt de commissie schriftelijk verslag uit aan het bestuur.

Periodiek rapporteert de beleggingscommissie aan het bestuur in een beleggingsverslag.

Code Pensioenfondsen

In september 2013 is de Code Pensioenfondsen gepubliceerd. Deze Code is opgesteld in samenspraak tussen de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie en vervangt de Principes voor goed pensioenfondsbestuur. Het doel van de Code is het verbeteren en het inzichtelijker maken van het functioneren van pensioenfondsen. De Code stelt hierbij de drie onderdelen van goed pensioenfondsbestuur centraal: bestuur, toezicht en verantwoording afleggen.

De Code Pensioenfonds is wettelijk verankerd. De normen uit de Code zijn leidend, maar bieden ruimte voor afwijking indien daarvoor een goede reden is. Daarom gaat men bij de naleving van de Code uit van het 'pas toe of leg uit' principe. De reden om af te wijken van de Code wordt onderbouwd en toegelicht in het jaarverslag.

Het bestuur heeft besloten een aantal normen uit de Code niet (geheel) op te volgen. Per norm is de reden opgenomen waarom het bestuur deze niet (geheel) opvolgt.

- Norm 45: Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan.
Bij de visitatie over 2014 is een lid van de visitatiecommissie, conform de vooraf in 2013 in samenspraak met het verantwoordingsorgaan opgestelde procedure met betrekking tot de visitatie, vervangen door een ander lid. Om zo diversiteit te waarborgen. De benoeming en ontslag van betreffende leden van de visitatiecommissie is niet middels bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan gedaan. Voor de visitatie over 2015 zal dit wel volgens de procedure van de Code verlopen.
- Norm 67: In het bestuur en het VO zitten ten minste één man en één vrouw.
Het bestuur voldoet aan deze norm, echter voor het VO is het nog niet gelukt een vrouw te vinden die hier zitting in wil nemen. Inmiddels heeft het VO wel een vrouwelijk aspirant lid geworven.
- Norm 68: In het bestuur en het VO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.
Het bestuur voldoet aan deze norm, echter voor het VO is het nog niet gelukt een lid te vinden die jonger is dan 40 jaar. Inmiddels heeft het VO wel een aspirant lid geworven van jonger dan 40 jaar.
- Norm 75: Een (mede)beleidsbepaler meldt het voornemen een nevenfunctie te aanvaarden of voort te zetten aan de compliance officer. Het maakt hiervoor niet uit of de nevenfunctie betaald of onbetaald is.
Deze meldingsplicht is nog niet opgenomen in de procedures van de compliance officer. Dit wordt in 2015 in het reglement compliance officer en ABTN opgenomen.
- Norm 76: Het lidmaatschap van een orgaan van het pensioenfonds is niet verenigbaar met het lidmaatschap van een ander orgaan binnen hetzelfde pensioenfonds, of van de visitatiecommissie.
Deze situatie geldt al wel voor het pensioenfonds, maar is nog niet zodanig in de beleidsdocumenten vastgelegd. Dit wordt in 2015 in de beleidsdocumenten verwerkt.

Samenstelling bestuur:

<i>Naam</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd in verslagjaar 2014</i>
H. Mak	M	38 (aspirant bestuurder in 2014)
D. Uitvlugt-Manné	V	40
A.D. Keetlaer	M	62
G.B.J Soppe	M	56
G.J.F. Mol	M	56
H.H. Sieben	M	41
M.A. Bults	M	52
A.J. Verbakel	M	71
M. Koning	V	40

Samenstelling Verantwoordingsorgaan:

<i>Naam</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd in verslagjaar 2014)</i>
F.A. Heil	M	48
Ph. de Boer	M	41
E. van der Weide	M	43
B. Venema	M	59
G.J. Pieterse	M	65

Zelfevaluatie en deskundigheid

Overeenkomstig de Code Pensioenfondsen evalueert het bestuur jaarlijks haar eigen functioneren, zowel van het bestuur als geheel als van de individuele bestuursleden.

Daarnaast besteedt het bestuur actief aandacht aan deskundigheidsbevordering van bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan. (Nieuwe) leden van bestuur en verantwoordingsorgaan dienen voor toetreding tot bestuur respectievelijk verantwoordingsorgaan te voldoen aan deskundigheidsniveau A conform definities van DNB. Nieuwe bestuursleden zullen na zittingname zo snel mogelijk op niveau B gebracht worden middels training.

Integere bedrijfsvoering

Het bestuur is van mening dat in het verslagjaar is voldaan aan de Code Pensioenfondsen en dat het heeft zorggedragen voor een integere bedrijfsvoering.

Naleving wet- en regelgeving

Het afgelopen jaar zijn aan het fonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder. De vermogenspositie is, door de ontwikkelingen op de financiële markten, dusdanig dat de dekkingsgraad nog altijd lager is dan het Vereist Eigen Vermogen en dat er door het nFTK een nieuw herstelplan zal komen.

Gedragscode

Jaarlijks wordt door de bestuursleden bevestigd dat zij de gedragscode nageleefd hebben. Ook dit jaar heeft dit plaatsgevonden. In het verslagjaar zijn geen klachten ontvangen.

Compliance officer

De compliance officer bewaakt dat het fonds voldoet aan de voor het fonds van toepassing zijnde actuele wet- en regelgeving op het gebied van compliance. Bij de compliance officer zijn geen meldingen gedaan van misstanden.

ALM studie

Het bestuur houdt zich regelmatig bezig met de afstemming tussen de bezittingen versus de verplichtingen van het fonds. Hiertoe wordt periodiek een ALM (asset & liability management) studie verricht. De uitkomsten van de ALM-studie leiden tot beleidsadviezen aan het bestuur. Ook bij bijzondere gebeurtenissen, zoals een introductie van een nieuw reglement, wijziging van toezichtbeleid en/of wijziging van beleggingsbeleid kan een ALM-studie aan de orde zijn. In 2012 is een ALM-studie verricht. Met behulp van deze studie formuleert c.q. actualiseert het bestuur het beleggingsbeleid zoals omschreven in de ABTN. Begin 2015 wordt er opnieuw een ALM-studie verricht in het kader van het nFTK.

Risicobereidheidsonderzoek deelnemers en gepensioneerden

In het voorjaar van 2014 heeft het fonds een risicobereidheidsonderzoek uit laten voeren onder haar deelnemers en gepensioneerden. Aan de hand van dit onderzoek zijn door middel van panelsessies de meest opvallende uitkomsten besproken met deelnemers en gepensioneerden. De uitkomsten van het onderzoek en de panelsessies zullen met sociale partners worden gedeeld zodat deze gebruikt kunnen worden om invulling te geven aan het nFTK in onze pensioenregeling.

Uitbestede werkzaamheden

Administratie

De deelnemers-, uitkeringen- en financiële administratie van het fonds is uitbesteed aan AZL. AZL draagt zorg voor de volgende zaken:

- de pensioen- en deelnemersadministratie;
- de financiële administratie;
- de jaarverslaglegging.

AZL verstrekt jaarlijks een ISAE 3402-rapportage, type 2. Het betreft een rapportage over de resultaten van een ISAE 3402-audit die bij AZL door een externe accountant heeft plaatsgevonden en die gericht is op de opzet, het bestaan en de werking van de beheers- en controlemaatregelen, processen en procedures van AZL.

De beleggingsadministratie en het vermogensbeheer zijn uitbesteed aan MN. Het vermogen is belegd in door de vermogensbeheerder beheerde producten. Vooraf is nagegaan of de specificaties en strategieën van deze fondsen aansluiten op het binnen de ALM-studie ontwikkelde strategische beleggingsbeleid. De vermogensbeheerder rapporteert per maand en uitgebreid per kwartaal over de resultaten van de uitvoering van het beleggingsbeleid. MN verstrekt jaarlijks een ISAE 3402-rapportage, type 2. Het betreft een rapportage over de resultaten van een ISAE 3402-audit die bij MN door een externe accountant heeft plaatsgevonden en die gericht is op de opzet, het bestaan en de werking van de beheers- en controlemaatregelen, processen en procedures van MN.

Het bestuur wordt door middel van periodieke rapportages van de uitvoeringsorganisatie in staat gesteld de risico's en fondssituatie goed te monitoren.

De juistheid van de geregistreerde gegevens wordt getoetst door functionarissen van de salarisadministratie van Forbo Flooring BV, de accountant, de adviserend actuaire en de waarmede actuaire van het fonds. Daarbij wordt er op toegezien dat ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid de controles uitvoert, waardoor zekerheden worden ingebouwd ten aanzien van de juiste registratie van de gegevens die van belang zijn voor het vaststellen van de verplichtingen.

De administrateur rapporteert periodiek schriftelijk, middels de SLA-kwartaalrapportage, aan het bestuur.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer is uitbesteed aan MN. De dienstverlening van MN omvat de volgende onderdelen:

1. Relatiebeheer: toewijzen klantteam, verlenen van bestuursondersteuning en het organiseren van kennissessies.
2. Adviseren beleggingsbeleid: ondersteuning bieden bij uitvoeren ALM-studie, adviseren t.a.v. beleggingsdoelstelling, opstellen van het jaarlijks beleggingsplan, adviseren t.a.v. maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) en overig advies en verzoeken.
3. Beleggingsuitvoering: uitvoeren portefeuilleconstructie, manager selectie en monitoring, uitvoering beleggingstransacties, uitvoering en monitoring MVB-beleid, commission recapture, securities lending, collateral management en belasting terugvorderen.
4. Riskmanagement: risicomanagement in kader van advisering beleggingsbeleid en in kader van beleggingsuitvoering.
5. Beleggingsadministratie, waardering en performancemeting: aansturen custodian, transactie- en positieadministratie, waardering en performancemeting.

6. Rapportage en verantwoording: maandelijks en kwartaal vermogensbeheerrapportage, wettelijke rapportages, informatie t.b.v. fiscale rapportage, compliance rapportages, overige rapportages, wijzigingen in vermogensbeheerrapportages en rapportages op verzoek van Pensioenfonds Forbo.
7. Evaluatie en wijzigingsprocedure(s) uitvoeren.

Waarmerking en advisering

Actuariaal

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen adviserende en waarmerkende werkzaamheden. Het bestuur heeft de adviserende werkzaamheden opgedragen aan Towers Watson en de waarmerkende werkzaamheden in het verslagjaar opgedragen aan Sprenkels & Verschuren.

Controle

De controle van de jaarrekening is opgedragen aan EY Accountants.

Financiële positie van het fonds en gevolgen economische ontwikkelingen

Het belegd vermogen van het fonds (inclusief lopende rente en liquide middelen) stijgt in het verslagjaar met € 67,6 miljoen tot € 341,6 miljoen ¹⁾ (2013: € 274,0 miljoen) als gevolg van de beleggingsresultaten en de gedane pensioenbetalingen.

Het gemiddelde rendement op basis van total return bedroeg in 2014: 23,9% (2013: 0,2%). Het totale vermogen exclusief reserve premiedepot bedraagt € 347,1 miljoen (2013: € 281,5 miljoen).

De voorziening pensioenverplichtingen is ultimo 2014 vastgesteld op € 320,1 miljoen, hetgeen resulteert in een (aanwezige) dekkingsgraad van 108,4%.

De benodigde solvabiliteit onder FTK dient zodanig te zijn dat het fonds met 97,5% zekerheid volgend jaar nog voldoende vermogen heeft om de verplichtingen op marktconforme basis over te dragen. De benodigde solvabiliteit wordt bepaald met behulp van een door DNB aangereikt standaardmodel.

De strategische vereiste dekkingsgraad ultimo 2014 bedraagt 112,7%.

Toeslagverlening

Pensioenfonds Forbo behoudt een voorwaardelijk toeslagbeleid. Het fonds heeft geen uitgewerkt plan om de pensioenuitkering/opgebouwde pensioenen jaarlijks te verhogen. Er is geen recht op toekomstige indexaties. Het bestuur besluit jaarlijks of een indexatie wordt verleend, rekening houdend met de financiële positie van het fonds. Deze wijze van toeslagverlening is vastgelegd in de ABTN. Per 1 januari 2014 heeft Pensioenfonds Forbo besloten om de ingegane pensioenen en opgebouwde pensioenaanspraken niet te verhogen vanwege de financiële positie van het fonds, met uitzondering van een gedeeltelijke indexering van de pensioenrechten van de actieven vanuit de betaalde premie. Vanuit het vermogen zijn geen middelen onttrokken voor deze indexatie. Dit in overeenstemming met het beleid van het fonds m.b.t. de ontvangen premie en het aanwezige premiedepot. Uitgangspunt is dat het fonds een vaste premie ontvangt van 21% van de som van de pensioengevende salarissen en ploegendiensttoeslagen. Indien deze totale premie onvoldoende is voor de opbouw van de pensioenrechten, wordt het tekort aangevuld uit het premiedepot. Dit premiedepot heeft bij aanvang (1 januari 2013) een bedrag van 4 miljoen euro. Indien de ontvangen premie hoger is dan benodigd is voor de opbouw, wordt het meerdere van de premie gebruikt voor indexatie van de actieven. Deze indexatie vindt plaats met

1) Zie bijlage.

een minimum van 0,20% en wordt verhoogd in stappen van 0,05% naar beneden afgerond. Eventuele restantpremie blijft in het premiedepot.

Herijking beleggingsbeleid

Pensioenfonds Forbo heeft niet overhaast besloten tot aanpassing van het beleggingsbeleid vanwege de financiële crisis, maar de eigen situatie eerst geanalyseerd. Het bestaande beleggingsbeleid is voortgezet. De beleggingscommissie bespreekt het bestaande beleid elk kwartaal in het commissieoverleg.

Ontwikkeling dekkingsgraad 2014

De ontwikkeling van de dekkingsgraad in het verslagjaar naar de bijdrage van de diverse elementen wordt in onderstaande tabel weergegeven:

Ontwikkeling dekkingsgraad (in %)	Gerealiseerd
Primo	105,7%
Premie	0,1%
Uitkering	0,2%
Indexering	0,0%
Renteverandering	-23,3%
(Over)rendement	24,8%
Wijziging grondslagen	1,5%
Kortingsbesluit	0,0%
Overig	-0,6%
Ultimo	108,4%

Algemene pensioenontwikkelingen

Nieuw Financieel Toetsingskader eindelijk gerealiseerd

De invoering van een nieuw financieel toetsingskader (FTK) heeft het gehele boekjaar beheerst. Door de aanvaarding van het betreffende wetsvoorstel aan het einde van het jaar kwam definitief een einde aan een lange discussie over de herziening van het pensioenstelsel, die in de afgelopen vier jaar veel maatschappelijke onrust teweeg heeft gebracht. Een generatieconflict bleef evenwel uit. Aangezien de invoering van een ander type pensioencontract, de zogeheten reële ambitie-overeenkomst, als alternatief voor en naast het nominale pensioencontract, maatschappelijk en politiek onvoldoende steun kreeg, bleven de wettelijke voorstellen van staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 'dichter bij huis'. De herziening van het FTK is gaandeweg de totstandkoming door het kabinet getypeerd als noodzakelijk onderhoud om de weerbaarheid van pensioenfondsen tegen financiële schokken (crises) en de stijgende levensverwachting te vergroten.

Daarentegen werd in het boekjaar door de staatssecretaris een meer fundamentele discussie aangekondigd over de grondbeginselen en uitgangspunten van het aanvullende pensioenstelsel, te voeren in de vorm van een Nationale Pensioendialoog. Er zijn demografische, economische, arbeidsmarkt gerelateerde en sociaal-culturele ontwikkelingen die volgens haar in het komende boekjaar om een hernieuwde blik op het stelsel vragen. In dat verband zullen de collectiviteit, solidariteit, verplichtstelling en de doorsneepremiesystematiek, ruimte voor maatwerk, mate van individuele keuzevrijheden e.d. aan de orde komen.

In het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen wordt nader ingegaan op de financiële effecten van de nieuwe regelgeving en de wijze waarop sociale partners en fondsbesturen met de nieuwe FTK-voorschriften omgaan in die gevallen, waarin beleidskeuzes kunnen of moeten worden gemaakt. Daarbij wordt nog wel aangetekend dat zij tot 1 juli 2015 de tijd hebben om de diverse fondsdocumenten aan te passen. In de eerste plaats zullen de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) en de uitvoeringsovereenkomst moeten worden herzien. Maar ook de pensioenreglementen behoeven aanpassing. Wat betreft de implementatie moet overigens worden opgemerkt dat nog niet alle uitvoeringsbesluiten, behorend bij de wetwijziging, bekend zijn.

Inperking fiscale ondersteuning pensioenopbouw in twee stappen

Op grond van wijziging van de fiscale wetgeving in 2013 gold voor een groot aantal pensioenfondsen dat de aanvullende pensioenopbouw in het onderhavige boekjaar door middel van lagere opbouwpercentages moest worden ingeperkt. Daarmee bleek die inperking nog niet te zijn voltooid. In 2014 werden verdergaande wettelijke voorstellen ontwikkeld, zodat het fiscale (Witteveen) kader met ingang van 1 januari 2015 opnieuw wordt verkleind. Niet alleen de opbouwpercentages moeten worden verlaagd, ook het pensioengevend salaris. Voortaan kan in de tweede pensioenpijler ofwel binnen de arbeidsrelatie geen pensioen worden opgebouwd over salarissen boven € 100.000. Overigens wordt niet elk pensioenfonds door deze aftopping getroffen.

Ter mitigering van laatstgenoemde maatregel bood de wetgever de mogelijkheid om bij het eigen fonds een vrijwillige netto pensioen spaarfaciliteit onder te brengen. Het bestuur heeft besloten vooralsnog van deze mogelijkheid geen gebruik te maken.

De politiek heeft de verwachting uitgesproken dat het kleinere fiscale kader zou worden vertaald in lagere pensioenpremies, die vervolgens leiden tot een hoger besteedbaar inkomen, hetgeen weer gunstig is voor de economie. Dit effect treedt echter niet automatisch op. De fondsbesturen van meerdere pensioenfondsen hebben aangegeven het bestaande premieniveau te willen handhaven en daarmee de financiële positie van het fonds noodzakelijkerwijs te verbeteren. Deze reactie is voor De Nederlandsche Bank (DNB) aanleiding geweest om nadere, procedurele waarborgen te verlangen. Alle fondsbesturen zijn met een enquête benaderd, waarin om informatie is gevraagd over het premiebesluit 2015. De toezichthouder heeft hiermee willen benadrukken dat dit besluit moet kunnen worden gemotiveerd met toepassing van het beginsel van evenwichtige belangenafweging. In het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen zal hierop nader worden ingegaan.

Implementatie Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen en andere governance-aangelegenheden

Versterking van bestuur en intern toezicht

Met ingang van 1 juli 2014 moesten alle pensioenfondsen de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen (WVBP) hebben geïmplementeerd. De uitleg van de wet ging gepaard met een groot aantal Q & A's van DNB. De betreffende voorbereidingen werden door de fondsen reeds deels in het vorige boekjaar getroffen. Feitelijk dienden de fondsbesturen reeds aan het einde van het eerste kwartaal van 2014 met de aanpassing van hun fondsdocumenten gereed te zijn en kon gedurende het tweede kwartaal een dialoog met DNB over deze aanpassingen plaatsvinden. Nieuwe bestuurders werden zwaarder getoetst op geschiktheid dan voorheen. De vereisten voor de fondsdocumenten kenden een duidelijke richtlijn waardoor deze toetsing bij de meeste fondsen goed is verlopen.

Code Pensioenfondsen

In september 2013 hebben de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid (STAR) gezamenlijk de Code Pensioenfondsen vastgesteld. Deze Code komt in de plaats van de uit 2005 daterende STAR-principes voor goed pensioenfondsbestuur. Kort gezegd, heeft de Code tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfondsen verder te verbeteren en inzichtelijker te maken. Belanghebbenden moeten zodoende er vertrouwen in hebben dat het aan de fondsbesturen toevertrouwde geld goed wordt beheerd en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig worden afgewogen. De Code heeft bij de hiervoor genoemde WVBP een wettelijke grondslag gekregen.

De fondsbesturen dienen over de naleving van de Code verantwoording af te leggen en wel vanaf het onderhavige boekjaar. In het algemeen geldt het principe 'pas toe of legt uit (waarom niet)'. Dit betekent dat een pensioenfonds de normen van de Code toepast of in het jaarverslag motiveert waarom een norm niet (volledig) wordt toegepast. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is. In dit jaarverslag wordt in een afzonderlijk hoofdstuk hierop nader ingegaan.

Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur

De Pensioenfederatie heeft in het boekjaar een 'Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur' uitgebracht, die in de plaats komt van de 'Aanbevelingen deskundig en competent bestuur' uit 2011. Deze aanbevelingen waren in verband met de WVBP niet meer actueel. De handreiking ondersteunt de fondsbesturen in het proces van zelftoetsing, van toewerken naar en bewaken van hun geschiktheid.

Diverse toezichtmaatregelen en toenemende toezichtkosten

DNB heeft te kennen gegeven zich zorgen te maken over de houdbaarheid van het bedrijfsmodel van de pensioenfondsen. De besturen worden geconfronteerd met een ongunstige kostenstructuur, beperkte premieruimte, ingrijpende ontwikkelingen in de wet- en regelgeving en een afnemend deelnemersbestand door de vergrijzing. Daarom heeft de toezichthouder enige toezichtthema's bekend gemaakt die in dit jaar extra aandacht hebben gekregen. Toekomstbestendigheid, herstel van financiële buffers en beter risicobeheer stonden centraal.

Door diverse onderzoeken wil de toezichthouder bewerkstelligen dat de fondsbesturen voldoende zicht houden op de risico's van de voornoemde ontwikkelingen en op tijd maatregelen kunnen nemen om de financiële opzet te versterken.

Zo moesten de pensioenfondsen een self assessment invullen over het risico van belangenverstremgeling en de beheersing hiervan. Het betreffende onderzoek werd mede ingegeven door de diverse personele wijzigingen in de diverse fondsorganen in verband met de WVBP. Voorts publiceerde DNB een guidance over de beheersing van uitbestede bedrijfsprocessen. In het bijzonder werd een dertigtal fondsen onderzocht of er voldoende controle bestond op het betalingsproces c.q. op de toegang tot de betaalrekeningen. Tenslotte bracht DNB een guidance uit ten behoeve van die pensioenfondsen die zich in een liquidatieproces bevinden.

In het boekjaar behandelde de Tweede Kamer een wijziging van de Wet bekostiging financieel toezicht 2015. De wijziging betrof de afschaffing van de overheidsbijdrage voor het door DNB en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) uit te oefenen toezicht. Deze afschaffing vloeide voort uit het regeerakkoord Rutte-II. De kosten voor pensioenfondsen zullen in het komende boekjaar hierdoor oplopen. Dankzij een aangenomen amendement wordt een onbeperkte stijging van de toezichtkosten aan banden gelegd. Geregeld wordt dat de huidige totale toezichtkosten in principe alleen met de inflatiecorrectie mogen stijgen. In bijzondere omstandigheden heeft de regering de vrijheid om hogere kostenstijgingen goed te keuren. Een dergelijk besluit dient evenwel vooraf aan de Tweede Kamer te worden voorgelegd.

Andere communicatie over aanvullend pensioen is wenselijk

In het begin van het onderhavige boekjaar publiceerde staatssecretaris Klijnsma een consultatiedocument over verbeteringen van de communicatie op het aanvullende pensioenterrein. Na diverse maatschappelijke reacties hierop te hebben ontvangen, volgde in de loop van dit jaar de indiening van een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer. Thans vindt de parlementaire behandeling plaats die naar verwachting in de eerste helft van 2015 zal worden afgerond. De voorstellen worden op hoofdlijnen als onomstreden beschouwd. Reden voor deze wetgeving is dat de bestaande wettelijke informatieverplichtingen onvoldoende begrijpelijk zijn, de terminologie en het taalgebruik te lastig en de hoeveelheid informatie te omvangrijk en weinig doelgericht. Bovendien wordt een te rooskleurig beeld over de hoogte van het pensioen gegeven en ontbreekt inzicht in de risico's. De verbetering van de communicatie moet het gedaalde vertrouwen onder deelnemers en gepensioneerden herstellen. Het kabinet baseert zijn voorstellen op diverse onderzoeken die op dit terrein zijn gedaan, waaronder met name het rapport 'Pensioen in duidelijke taal' genoemd kan worden.

Algemeen pensioenfonds: alternatieve uitvoeringsvorm

Vlak voor het einde van het boekjaar heeft staatssecretaris Klijnsma een wetsvoorstel naar de Tweede Kamer gestuurd, waarin de mogelijkheid wordt geboden om een zogenaamd algemeen pensioenfonds (APF) op te richten. Hiermee is het idee van de algemene pensioeninstelling (API) voorgoed van de baan. Aan het wetsvoorstel is eveneens een periode voorafgegaan van consultatie van de pensioen- en verzekeringssector aan de hand van een voorontwerp van wet.

Het wetsvoorstel speelt in op de behoefte van pensioenfonds om met elkaar effectiever en tegen lagere uitvoeringskosten te kunnen samenwerken. Een en ander in combinatie met behoud van eigen identiteit en solidariteitskring. Het door het kabinet aangeboden uitvoeringsvehikel kent geen domeinafbakening, zodat fondsen kunnen kiezen voor een gezamenlijke uitvoering, zonder dat ze qua bedrijfsactiviteiten een binding met elkaar hebben. De huidige stand van zaken is zo dat dit wetsvoorstel is ingetrokken en wordt uitgesteld met een jaar.

Evaluatie PPI en optimalisering van de beschikbare premieregeling

Uit een door het kabinet in 2014 uitgevoerde evaluatie van de drie jaar geleden geïntroduceerde premiepensioeninstelling (PPI) wordt geconcludeerd dat de PPI daadwerkelijk heeft bijgedragen aan meer marktwerking tussen aanbieders van beschikbare premieregelingen. Een en ander ging gepaard met een betere prijsstelling op basis van lagere uitvoeringskosten (zonder dat dit leidde tot versoering van de dienstverlening), met betere beleggingen, betere communicatie naar de deelnemers en meer transparantie.

De beëindiging van de kapitaalopbouw op de pensioeningangsdatum en overgang naar de uitkeringsfase werd als een knelpunt ervaren. Hierop inspeland, heeft staatssecretaris Klijnsma aan het einde van het boekjaar een hoofdlijnennota naar de Tweede Kamer gestuurd, waarin ze voorstellen doet om de premieovereenkomst te optimaliseren. Ze wil het mogelijk maken dat in de uitkeringsfase een deel van het opgebouwde kapitaal wordt doorbelegd – uit een verkenning onder enkele pensioenfonds is gebleken dat hierdoor betere pensioenresultaten kunnen worden gerealiseerd. De optimalisering neemt de plaats in van de ideeën omtrent het reële pensioencontract, die in het kader van de totstandkoming van het nieuwe FTK geen doorgang vonden.

Europese pensioenontwikkelingen

Al geruime tijd wordt door de Europese Commissie gewerkt aan een herziening van de IORP- of Pensioenfondsrichtlijn.

Onderwerpen van de herziening zijn een goede governance, inclusief risicomanagement, en adequate informatievoorziening richting de deelnemers. In dit kader komt ook herhaaldelijk het beleidsvoorstel ter sprake om de solvabiliteitseisen die aan verzekeraars (zullen) worden opgelegd, tevens op pensioenfonds toe te passen. Vanwege het sterk ontwikkelde, aanvullende pensioenstelsel hier te lande, wordt Nederland steeds in de rol gedrongen om dit alom geprezen stelsel te behoeden voor niet-passende voorstellen vanuit Brussel. Zo ook in het onderhavige dossier.

De Europese Commissie is in het onderhavige boekjaar naar het oordeel van het kabinet in ruime mate tegemoet gekomen aan de Nederlandse bezwaren tegen onder meer voorstellen met betrekking tot het beloningsbeleid en de evaluatie van risico's.

Naar verwachting zal in het komende boekjaar de wijziging van de richtlijn door de Europese Raad van Ministers worden vastgesteld.

Het is vervolgens aan de nationale wetgevingsautoriteiten om de richtlijn uiterlijk eind 2016 in de eigen pensioenwetgeving te verwerken.

Fondsspecifieke ontwikkelingen

Pensioenregelingen van het fonds

Het fonds voert de volgende pensioenregelingen uit:

- Pensioenreglement 1964
- Pensioenreglement 1976/Basisreglement
- Pensioenreglement 2013
- Pensioenreglement 2015
- Prepensioenreglement Forbo Flooring
- Prepensioenreglement Forbo-Novilon
- Pensioenspaarregeling Forbo Flooring

Het Pensioenreglement 1976/Basisreglement is van toepassing op deelnemers geboren voor 1 januari 1950. Hetzelfde is van toepassing voor de Prepensioenreglementen van Flooring/Novilon mits deelnemers werkzaam zijn bij een van beide vennootschappen.

De kenmerken van het, voor het boekjaar 2014 van toepassing zijnde Pensioenreglement 2013, zijn als volgt (karakterisering van de pensioenregeling overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet):

Pensioenreglement 2013	Forbo Flooring en Forbo-Novilon	Forbo Eurocol Nederland
Pensioensysteem	Voorwaardelijk middelloon vast salaris c.q. voorwaardelijk middelloon ploegentoeslag	Voorwaardelijk middelloon vast salaris
Pensioenleeftijd	65 jaar	65 jaar
Pensioengevend salaris	13,5 x maandsalaris	14,04 x maandsalaris
Franchise	€ 13.558	€ 13.558
Pensioengrondslag	Pensioengevend salaris minus franchise	Pensioengevend salaris minus franchise
Vakantietoeslag	Inbegrepen in pensioengevend salaris	Inbegrepen in pensioengevend salaris
Opbouwpercentage vast salaris	1,85% per jaar	1,85% per jaar
Opbouwpercentage ploegentoeslag	1,85% per jaar	N.v.t.
Nabestaandenpensioen	70% van het ouderdomspensioen	70% van het ouderdomspensioen
Eigen bijdrage	10% van pensioengrondslag	10% van pensioengrondslag
Vaste bijdrage werkgever	14% van som pensioengevende salarissen en ploegentoeslagen	14% van som pensioengevende salarissen

Voor actieve medewerkers die voor 1 januari 2005 de leeftijd van 55 jaar hadden bereikt en op 31 december 2005 deelnemer waren aan de pensioenregelingen blijven de per die datum geldende pensioenregeling en prepensioenregeling van kracht.

Voor actieve medewerkers die voor 1 januari 2005 nog geen 55 jaar waren en die op 31 december 2005 deelnemer waren aan de pensioenregelingen is de prepensioenregeling na 31 december 2005 beëindigd. De opgebouwde prepensioenaanspraken per 1 januari 2006 zijn sekseneutraal omgezet naar een extra ouderdomspensioen. Voor deze deelnemers is met ingang van 1 januari 2006 een nieuwe pensioenregeling geïntroduceerd, welke per 1 januari 2013 is omgezet naar de in het boekjaar geldende reglement 2013.

Kostendekkende, gedempte en ontvangen premie 2014

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de ontvangen premie ten minste gelijk dient te zijn aan de conform de ABTN vastgestelde kostendekkende premie. Een premiekorting is alleen toegestaan als aangetoond kan worden dat naast de onvoorwaardelijke verplichting en het vereist eigen vermogen ook voldoende vermogen aanwezig is om de voorwaardelijke toeslagen te kunnen nakomen. Dit is in het boekjaar niet het geval en er heeft geen premiekorting plaatsgevonden.

De feitelijke premie over boekjaar 2014 bedraagt € 9,0 miljoen (2013: € 9,2 miljoen) en de kostendekkende premie € 8,3 miljoen (2013: € 8,7 miljoen). Gezien het bovenstaande is de waarmede actuaire van mening dat de ontvangen premie toereikend is.

Toeslagenbeleid (indexatiebeleid)

Stichting Pensioenfonds Forbo behoudt een voorwaardelijk toeslagbeleid. Het fonds heeft geen uitgewerkt plan om de pensioenuitkering/opgebouwde pensioen jaarlijks te verhogen. Er is geen recht op toekomstige indexaties. Het bestuur besluit jaarlijks of een indexatie wordt verleend, rekening houdend met de financiële positie van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft in de vergadering van 16 december 2014 besloten om, gezien de financiële omstandigheden van het fonds, geen indexatie toe te kennen aan de premievrije rechten en ingegane uitkeringen per 1 januari 2015. Dit conform het indexatiebeleid zoals verwoord in de ABTN van het fonds.

Continuïteitsanalyse

Om te toetsen of het beleid op lange termijn tot de gewenste ontwikkeling leidt, voert het pensioenfonds ten minste eens in de drie jaar een continuïteitsanalyse uit. Het fonds heeft in 2013 een continuïteitsanalyse laten uitvoeren.

Een continuïteitsanalyse geeft inzicht in de verwachte financiële ontwikkelingen van het fonds de komende 15 jaar, gegeven het huidige premie-, toeslagen- en beleggingsbeleid. De belangrijkste conclusie is dat de verwachte ontwikkeling gematigd positief is – deze conclusie is echter wel gekleurd door de marktomstandigheden (en dan met name de lage rente).

Aangezien Pensioenfonds Forbo toeslagcategorie B hanteert, en geen doelgericht toeslagenbeleid kent of communiceert, hoeft er niet getoetst te worden op consistentie. Uiteraard is er in de berekeningen wel rekening gehouden met een staffel als leidraad. Op basis van deze berekeningen komt het verwachte pensioenresultaat van de actieven na 15 jaar uit op ca. 101%: dus wel een verwacht volledig koopkrachtbehoud, maar geen (volledige) correctie van loonindex. Dit resultaat voor de actieven wordt uiteraard deels gevoed door het premiedepot.

Voor de niet-actieven komt het verwachte pensioenresultaat lager uit: op circa 82%. Dit komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse stijging van 0,6%. De belangrijkste oorzaak hiervoor is dat er voor de niet-actieven, in de berekening volgens de eerdergenoemde staffel, pas begonnen wordt met het verlenen van toeslagen bij een dekkingsgraad van 110%.

Herverzekering

Uit het verleden resteert nog een zeer klein gedeelte aan volledig herverzekerde pensioenaanspraken. Daarnaast is het uit de pensioenregeling voortvloeiende risico van vóóroverlijden herverzekerd op basis van een stop loss dekking. Daarbij is het eigen behoud gelijk aan 150% van de premie die bij volledige herverzekering van het risico van vóóroverlijden verschuldigd zou zijn. De herverzekeringsovereenkomst, lopende het boekjaar, is ingegaan op 1 januari 2010 en liep af op 31 december 2014. Per 1 januari 2015 is een nieuwe herverzekering, zonder eigen behoud, afgesloten tot en met 31 december 2017, bij een andere partij. Overige uit de pensioenregeling voortvloeiende risico's worden door het pensioenfonds in eigen beheer gehouden.

Nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

Het nFTK is van toepassing vanaf 1 januari 2015 en heeft daarmee geen directe invloed op het verslagjaar 2014. Het jaar 2015 is een overbruggingsjaar. Zo zijn alle lopende herstelplannen per 1 januari 2015 komen te vervallen. Alleen aangekondigde onvoorwaardelijke kortingen blijven van kracht. Voorts is er geen recente continuïteitsanalyse nodig. Los daarvan is er een aantal elementen die gevolgen hebben voor de financiële positie van het pensioenfonds:

- UFR-methode;
- Beleidsdekkingsgraad;
- VEV.

Besloten is om in 2015 de huidige UFR-methode te handhaven, met dien verstande dat de driemaandsmiddeling komt te vervallen. Daarmee komen renteveranderingen direct in de dekkingsgraad. Voor beleidsmatige besluiten die zijn gebaseerd op de financiële positie van het pensioenfonds, is vanaf 1 januari 2015 de beleidsdekkingsgraad de maatstaf. Deze beleidsdekkingsgraad wordt in principe vastgesteld op basis van het gemiddelde van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Als overgangmaatregel mag voor de bepaling van de beleidsdekkingsgraad in 2015 ook worden uitgegaan van de dekkingsgraden op basis van de kwartaaleinden in 2014. Pensioenfonds Forbo hanteert de methode van middeling van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Tot slot wordt het VEV hoger als gevolg van gewijzigde parameters en zwaardere eisen.

In onderstaande tabel worden de diverse effecten ultimo 2014 zichtbaar gemaakt:

	nFTK	FTK
Beleidsdekkingsgraad/Dekkingsgraad	108,3%	108,4%
VEV		
Strategische mix - evenwichtssituatie	117,1%	112,7%

Op basis van de hierboven genoemde cijfers kan worden geconcludeerd dat SPF zowel op basis van het FTK als op basis van het nFTK in 2015 in reservetekort is.

Aanbevelingen Uitvoeringskosten Pensioenfederatie

In november 2011 presenteerde de Pensioenfederatie de Aanbevelingen uitvoeringskosten. Hierin roept de Pensioenfederatie de pensioenfondsen op om de kosten van pensioenbeheer, vermogensbeheer en transacties te publiceren. Deze kosten moeten volgens de Pensioenfederatie volledig bekend zijn binnen het pensioenfonds en beschikbaar zijn voor deelnemers. De aanbevelingen luiden:

- Rapporteer de kosten van pensioenbeheer in euro's per deelnemer.
- Rapporteer de kosten van het vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen.
- Rapporteer separaat (eventueel geschatte) transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen.

Pensioenfonds Forbo deelt de mening van de Pensioenfederatie en wil volledig transparant zijn over deze kosten. Dit gaat dus over meer dan alleen de kosten die direct in de jaarrekening verantwoord worden. Het transparant maken van alle kosten en deze mogelijk afzetten tegen een benchmark helpt ook om de kosten verder te beheersen. Met het kostenoverzicht volgt Pensioenfonds Forbo de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Kostenoverzicht (in hele euro's)

	2014		2013	
Totale pensioenuitvoerings- en administratiekosten	501.874		567.905	
Totaal aantal deelnemers ¹⁾	1.877		1.872	
Kosten per deelnemer	267		303	
Beheerkosten van de beleggingen in euro's ²⁾				
Aandelen	186.834		154.355	
Vastrentende waarden	602.393		528.088	
Derivaten	4.208		5.005	
Fiduciair beheer	250.276		207.945	
	1.043.711	0,33%	895.393	0,33%
Kosten bewaarloon	59.735	0,02%	43.214	0,02%
Overige kosten	6.655	0,00%	10.812	0,00%
Kosten van vermogensbeheer ³⁾	1.110.101	0,35%	949.419	0,35%
Transactiekosten ⁴⁾	110.843	0,06%	150.905	0,06%
	1.220.944	0,40%	1.100.324	0,40%

1) Kosten van het pensioenbeheer bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten en de kosten van toezicht. Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee.

2) De beheerkosten van de beleggingen bestaan in 2014 uit € 995.000 (2013: € 873.415) conform jaarrekening + beheerkosten in NAV € 48.711 (2013: € 21.978). De beheerkosten zijn gestegen ten opzichte van 2013.

3) De kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten worden weergegeven in % van het gemiddeld belegd vermogen. De kosten vermogensbeheer zijn inzichtelijk gemaakt conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Er is rekening gehouden met de zogenoemde 'verborgen' kosten zoals transactiekosten en beheerkosten. Er is bij de berekening van een aantal kostenposten gebruik gemaakt van aannames en veronderstellingen inzake percentages en berekeningsmethodieken.

4) De algemene uitgangspunten en berekeningmethodieken zijn niet gewijzigd ten opzichte van de kostenrapportage over 2013. De totale transactiekosten zijn gedaald ten opzichte van 2013.

Verzekerdenbestand

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2013	1.015	638	857	2.510
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	44	0	0	44
Ontslag met premievrije aanspraak	-21	21	0	0
Waardeoverdracht	0	-15	0	-15
Ingang pensioen	-31	-17	56	8
Overlijden	0	-2	-46	-48
Afkoop	0	-10	-1	-11
Andere oorzaken	1	1	3	5
Mutaties per saldo	-7	-22	12	-17
Stand per 31 december 2014	1.008	616	869	2.493

Specificatie pensioengerechtigden

	2014	2013
Ouderdomspensioen	515	499
Nabestaandenpensioen	333	338
Wezenpensioen	21	20
Totaal	869	857

Beleggingen

De belangrijkste ontwikkelingen op beleggingsgebied in 2014

Markten 2014

Er bestond begin 2014 een groeiend optimisme over de economische vooruitzichten voor vooral de ontwikkelde landen. Immers, eind 2013 had de Amerikaanse economie vrij gemakkelijk de "government shutdown" verwerkt en bovendien bereikte de Amerikaanse politiek een principeakkoord over de overheidsbegroting. Dat gaf hoop op een einde aan de politieke patstelling en scherpe bezuinigingen. In de Europese Monetaire Unie (EMU) was al zo'n anderhalf jaar relatieve rust op het eurocrisis front en werd gebouwd aan een sterker bankwezen en institutioneel raamwerk. Zorgen over opkomende markten bleven sluimeren, maar het vertrouwen nam toe dat zij zouden profiteren van een wereldwijd economisch herstel.

Snel bleek echter dat de economische groei toch weer tegenviel. Dit was vooral in de Verenigde Staten het geval, waar men te maken kreeg met extreem winterweer. Ook de economische ontwikkeling in de EMU, Japan en China viel tegen. De groei in de EMU bleef dusdanig laag, dat er neerwaartse druk op de inflatie bleef bestaan en het deflatierisico toenam.

Na het ongeluk met het toestel van Malaysia Airlines (vlucht MH17) op 17 juli kwam de Oekraïne crisis in een stroomversnelling terecht, waarbij veel geopolitieke specialisten aangaven een langdurige nieuwe koude oorlog te verwachten. Dit alles viel ook grofweg samen met een hernieuwd conflict in Gaza, de militaire opmars van terreurbeweging IS in Syrië en Irak en een hevige uitbraak van het Ebola virus in Afrika. Gedurende de zomermaanden zorgden deze geopolitieke spanningen voor verdere verslechtering van het economische sentiment en de volatiliteit van de financiële markten nam toe.

Toen de geopolitieke spanning enigszins afnam, na de wapenstilstand begin september in Oekraïne, kwam de onderliggende disbalans in de oliemarkt aan het licht en begonnen de olieprijsen te dalen. Toen OPEC in november afzag van productiebeperking, was er feitelijk sprake van een prijsoorlog in de oliemarkt, met een halvering van de olieprijsen binnen enkele maanden tot gevolg. Hoewel een lagere olieprijs theoretisch positief is voor de economische ontwikkeling, droeg het toch bij aan toenemende onzekerheid en risicoaversie in de financiële markten.

In december nam de politieke onrust in Griekenland weer toe. Nadat het parlement er niet in slaagde een nieuwe president aan te stellen, werden verkiezingen uitgeschreven en nam de vrees toe dat dit zou kunnen uitmonden in een 'Grexit'.

Mede door deze ontwikkelingen hield gedurende het jaar de neergaande trend van de inflatie in de EMU aan. De ECB kondigde in verschillende ronden diverse maatregelen aan om de economie te stimuleren en de speculatie nam sterk toe dat ze uiteindelijk zelfs staatsobligaties zou gaan opkopen. Dit zette een sterke neerwaartse druk op de rentes. De sterke ontwikkeling van de Amerikaanse en Britse economie kon de verslechtering van het sentiment ten aanzien van de wereldwijde economie niet keren. De groei van de Amerikaanse economie gedurende de tweede helft van het jaar was wellicht de snelste sinds het herstel in 2009 aanving. De economische uiteenloping met de EMU zorgde wel voor een sterke daling van de euro. De EUR/USD koers daalde naar rond het laagste niveau van de laatste tien jaar; lager zelfs dan tijdens het hoogtepunt van de eurocrisis.

De volatiliteit nam door al deze ontwikkelingen in 2014 toe. Hoewel grosso modo alle beleggingscategorieën in waarde stegen, bleef deze waardestijging enigszins achter bij de stijging van de pensioenverplichtingen. Aldus betekende 2014 een moeilijke beleggingsomgeving voor pensioenfondsen.

Aandelen Indices ¹⁾	2014
MSCI World	20,3%
S&P Composite	15,2%
Nasdaq	30,7%
DJ Europe Stoxx 50	4,9%
AEX	8,5%
Topix (Japan)	9,9%
MSCI Emerging Markets	11,8%

Bron: Bloomberg

Beleggingsresultaten 2014

Navolgende tabel geeft inzicht in de behaalde rendementen in 2014. Eind van 2014 was 47,3% belegd in vastrentende waarden (exclusief rentederivaten), 27,6% in aandelen, 18,9% in hoogrentende waarden en -0,1% in liquide middelen.

Omdat de vastrentende waarden portefeuille qua looptijd geënt is op de langlopende verplichtingen van het fonds en de rente in 2014 sterk daalde, werd op deze portefeuille een relatief hoog positief rendement behaald (21,35%). De aandelenportefeuille liet een rendement van 12,38% zien. In het bijzonder de Amerikaanse aandelenbeurs presteerde sterk nadat de economie in de tweede helft van het jaar aantrok. Op de hoogrentende waarden portefeuille werd een rendement van 9,87% behaald.

Het totale portefeuillerendement kwam uit op 23,94%, wat een underperformance van 0,32% ten opzichte van het benchmarkrendement betekent. Ultimo 2014 werd het renterisico (versus de verplichtingen) conform het beleggingsplan voor 64,1% (op UFR basis) afgedekt. Het valutarisico op de Amerikaanse dollar werd in 2014 voor 50% afgedekt en het valutarisico op de Britse pond en Japanse yen voor 100%.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo 2014 bedroeg 108,4%, ten opzichte van 105,7% ultimo 2013. De stijging van de dekkingsgraad was voornamelijk het gevolg van het rendement op de beleggingen, dat in 2014 licht hoger was dan de waardeinstijging van de verplichtingen.

	Portefeuille- rendement	Benchmark- rendement	Vershil
Totale portefeuille	23,94%	24,26%	-0,32%
Vastrentende waarden	21,35%	21,28%	0,08%
Hoogrentende waarden	9,87%	10,20%	-0,33%
Aandelen	12,38%	12,54%	-0,16%

Tabel: Portefeuille- en benchmarkrendement 2014

1) Total return indices (in euro).

De staatsobligaties in de beleggingsportefeuille stegen in waarde, hoofdzakelijk als gevolg van de dalende rente. Als gevolg van zwakker dan verwachte groei- en inflatiecijfers, daalde de Duitse tienjaars rente gedurende het jaar met 139 basispunten naar 0,54%. De dalende rente had eveneens een positief effect op de waarde van de bedrijfsobligaties. Daarnaast is de opslag voor het kredietrisico met ongeveer 20 basispunten gedaald. De markt bleef goed presteren door de aanhoudende zoektocht naar rendement onder beleggers, in een omgeving van historisch lage rendementen. Naar het einde van het jaar ontstond er wat opwaartse druk op de risico-opslag voor de aan olie gerelateerde sectoren, waardoor dit deel van de markt iets minder sterk presteerde. Bedrijven profiteerden van de aantrekkelijke rentestanden door te herfinancieren en de looptijd van leningen te verlengen. De aantrekkelijke rentestanden trok ook een fors aantal nieuwe uitgevende instellingen aan, niet zelden van buiten de euroregio. Binnen de bankensector is de focus nog altijd op balansvermindering, waardoor de uitgifte van nieuwe senior obligaties daar juist relatief laag was.

Met name in de eerste helft van het jaar was de performance van hoogrentende bedrijfsobligaties sterk. Beleggers bleven zoeken naar mogelijkheden om rendement te behalen. Daarbij werden zij gesteund door een lage rente, de ruime beschikbaarheid van liquiditeit en de lage volatiliteit. Deze mix resulteerde erin dat beleggers zich en masse tot risicovollere beleggingscategorieën wendden. In de tweede helft van 2014 had de dalende rente een positief effect. De vergoeding voor het kredietrisico nam echter toe, mede als gevolg van de ontwikkelingen in Rusland, waardoor het positieve effect van de dalende rente werd beperkt. Dit had met name impact op de obligaties met een B rating. De minder risicovolle obligaties in de portefeuille, met een BB rating, lieten over het gehele jaar per saldo een beter rendement zien dan de obligaties met een B rating. De dalende rente in de Verenigde Staten, van 3,0% eind 2013 naar 2,2% eind 2014, was de belangrijkste factor in het behaalde positieve rendement op opkomende markten harde valuta obligaties. De waardedaling van de lokale valuta's ten opzichte van de US dollar had een negatieve impact op het rendement op de lokale valuta obligaties. Landen als Turkije, Indonesië, Mexico en de Filipijnen droegen bij aan het positieve rendement terwijl Oekraïne, Rusland en Venezuela een negatieve bijdrage leverden.

De aandelenportefeuille kent ultimo 2014 de volgende regionale verdeling: 39,5% Noord-Amerika, 28,3% Europa, 7,2% Verre Oosten (inclusief Japan) en 24,6% Emerging Markets. De Amerikaanse beurzen kenden wederom een sterk jaar. De eerste helft van 2014 was eigenlijk een voortzetting van de sterke performance van 2013, met lage volatiliteit en lage omzetten. De tweede helft van 2014 kende een grote verandering. De volatiliteit nam sterk toe en de markt kende enkele flinke correcties als gevolg van zorgen over de wereldwijde groei, geopolitieke risico's in Rusland en Midden-Oosten alsmede een sterke daling van de olieprijs. Echter, de markt wist zich steeds goed te herstellen en uiteindelijk een sterk positief rendement te behalen. Met uitzondering van de energiesector lieten alle sectoren een positief rendement noteren. Voor de Europese aandelenbeurzen kenmerkte 2014 zich door verschillende maatregelen die door de ECB werden getroffen om de economie aan te jagen, uit angst voor een deflatie scenario. In Japan leken zowel beleggers als de Japanse centrale bank en regering gedurende het jaar meer aan te sturen op verdergaande structurele hervormingen. Voor veel opkomende markten was 2014 een bewogen jaar. Belangrijke ontwikkelingen voor de opkomende markten waren onder andere het conflict tussen Oekraïne en Rusland, de sterk dalende olieprijs, vraagtekens over de kracht van de economie in China en verkiezingen in landen als Brazilië, India en Turkije. Het rendementsverschil tussen opkomende landen was groot in 2014, waarbij het feit of een land een grondstoffenexporteur of -importeur is een belangrijke rol speelde.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Het fonds vindt dat het verantwoordelijk is voor de maatschappelijke effecten van haar beleggingsbeleid. Tevens is het fonds er van overtuigd dat milieu-, sociale en governance factoren op de lange termijn de risico /rendementsverhouding van beleggen kunnen beïnvloeden. Het fonds heeft een beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen dat wordt uitgevoerd door MN, de fiduciaire manager van het fonds. MN is ondertekenaar van de Principles for Responsible Investment (Principes voor Verantwoord Investeren) van de Verenigde Naties. Het beleid van het fonds wordt uitgevoerd via vier pijlers: uitsluiting, ESG-integratie, actief aandeelhouderschap en impact investing.

Het uitsluitingsbeleid is er op gericht om ondernemingen en landen die betrokken zijn bij respectievelijk controversiële producten of sancties uitgevaardigd door de Verenigde Naties of de Europese Unie uit te sluiten van mogelijke investeringen. In 2014 is het beleid ongewijzigd gebleven. Nieuwe namen op de lijst zijn o.a. de Russische onderneming Motovilikha Plants dat uitgesloten is i.v.m. betrokkenheid bij de productie van clusterwapens. Ook is Zuid-Soedan toegevoegd aan de lijst i.v.m. nieuwe sancties tegen machthebbers van het land.

Op het gebied van ESG-integratie (rekening houden met mens, milieu en governance bij de investeringsbeslissing) zijn er vorderingen gemaakt bij het beoordelen van externe managers. Deze moeten jaarlijks een ESG-questionnaire invullen en op basis van de antwoorden gaat de fiduciair manager aan wie deze taken zijn gedelegeerd, indien nodig, de dialoog aan met managers om eventuele verbeteringen te bespreken.

Het fonds is actief aandeelhouder. Dit betekent dat zij haar stem uitbrengt tijdens aandeelhoudersvergaderingen en de fiduciair manager namens het fonds de dialoog aangaat met ondernemingen waar het fonds in investeert. In 2014 is bijvoorbeeld met Ahold gesproken over de wijze waarop zij rapporteert over verzuim en omloopsnelheid van het personeel. In het nieuwe jaarverslag is dit verbeterd. Met Heineken werd gesproken over het beloningsbeleid. De dialoog met Heineken wordt gecontinueerd, waarbij wordt ingezet op een nieuw en gedegen beloningsbeleid voor de toekomst.

Als actief aandeelhouder kan het fonds ook juridische procedures (laten) aanspannen indien zij van mening is dat het fonds schade heeft geleden als gevolg van frauduleus handelen door een onderneming. In 2014 is een rechtszaak geschikt met het Japanse conglomeraat Olympus, dat jarenlang een verkeerde voorstelling van zaken heeft gegeven met betrekking tot de balans en winst- en verliesrekening en door het verbergen van operationele en investeringsverliezen. Hiermee is een sterk precedent geschapen voor betere bescherming van minderheidsaandeelhouders.

Vooruitzichten 2015

Wereldwijde economie

De scherpe daling van de olieprijs ondersteunt het mondiale economische herstel via toenemende koopkracht voor consumenten en afnemende kosten voor bedrijven. Tevens houdt het de inflatie mondiaal laag, waardoor centrale banken het economisch herstel en de financiële markten kunnen blijven ondersteunen. De deflatie in de EMU is riskant, maar toch vooral toe te schrijven aan de olieprijsdaling. De kerninflatie is nog altijd positief, zij het aan de lage kant en het fonds verwacht in de tweede helft van het jaar enige opwaartse druk. Ondanks idiosyncratische risico's in enkele opkomende landen als gevolg van de scherpe olieprijsdaling en geopolitieke spanningen verwacht het fonds geen EM brede "harde landing" als gevolg van verbeterde 'fundamentals'.

Rente

Voor 2015 worden beperkt hogere Europese benchmarkrentes voorzien, gedreven door een geleidelijk mondiaal economisch herstel en een verder herstel in de eurozone. Het trage groeierherstel in de eurozone met aanhoudend lage inflatiedruk, tezamen met het ruime monetaire beleid van de ECB, geeft geen aanleiding om significant hogere Europese rentes te verwachten. De VS zal dit jaar naar verwachting haar eerste renteverhoging doorvoeren, en dit zal voor de nodige marktvolatiliteit kunnen zorgen.

Aandelen

Punt van zorg is dat de aandelenrendementen in 2014 opnieuw in belangrijke mate werden gedreven door een oplopende prijs/winst verhouding, terwijl de winstontwikkeling achterbleef bij de verwachtingen. Dat betekent dat aandelenwaarderingen weer verder uitgelopen zijn op de onderliggende fundamentals en dat daarmee het risico op teleurstellingen groter is geworden.

Valutamarkten

Er wordt in toenemende mate divergentie verwacht tussen het beleid van de ECB en het Amerikaanse stelsel van centrale banken (Fed). Immers, de Fed heeft haar obligatie aankoopprogramma juist beëindigd in het najaar van 2014. Ook wordt verwacht dat de Fed in 2015 zal starten met het verhogen van de rente. Economen veronderstellen dat de Fed in beperkte mate rekening zal houden met het relatief lage niveau van inflatie in de VS. Tegen deze achtergrond lijkt er onder externe partijen consensus te bestaan dat de EUR/USD koers verder zal dalen in de komende kwartalen tot jaren.

Risicoparagraaf

Inleiding

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioenverplichtingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen. In deze paragraaf wordt ingegaan op het beleid van Pensioenfonds Forbo en de risico's die het pensioenfonds bij de uitvoering van zijn taken loopt. Voor de wijze waarop deze risico's zijn afgedekt en een kwantificering van deze risico's wordt verwezen naar de paragraaf "Financiële risico's" in de jaarrekening.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur heeft een Handboek Risicomanagement opgesteld, dat onderdeel is van de ABTN. Het risicomanagement raamwerk is gebaseerd op het COSO model voor interne beheersing. Het risicomanagementbeleid van Pensioenfonds Forbo heeft de volgende doelstellingen:

Strategische doelstellingen

1. Pensioenfonds Forbo wil "in control" zijn over de eigen en de uitbestede processen waaronder het adequaat beheersen van de beleggingsrisico's.
2. Het risicomanagement en de interne beheersing moeten aansluiten op de complexiteit van de beleggingsportefeuille en vice versa.
3. De governance van risicomanagement moet effectief en volledig transparant zijn. Dit houdt in dat de beheersingsmaatregelen effectief zijn en dat het helder is waar taken en verantwoordelijkheden zijn belegd.
4. Pensioenfonds Forbo wil volledig "in control" zijn van alle activiteiten die uit hoofde van het risicomanagement zijn uitbesteed aan derden.

Operationele doelstellingen

1. Beleggingsrisico's moeten worden beheerst door een effectief risicomanagementproces (identificatie, meting, monitoring en controle).
2. De opzet, het bestaan en de werking van het risicomanagement raamwerk, inclusief de taken die zijn belegd bij de vermogensbeheerder en pensioenuitvoerder, worden periodiek onafhankelijk geëvalueerd.
3. Risicomanagementtechnieken sluiten goed aan op de omvang en de aard van de risico's en worden effectief ingezet.

Rapportage doelstellingen

1. De beleggingsrisico's moeten inzichtelijk zijn.
2. De rapportagestructuur dient zodanig opgezet te zijn zodat het bestuur in staat is om tijdig en adequaat in te kunnen grijpen waar nodig.

Om te toetsen of het beleid op lange termijn tot de gewenste ontwikkeling leidt, voert het pensioenfonds ten minste eens in de drie jaar een continuïteitsanalyse uit. Het fonds heeft deze continuïteitsanalyse in het jaar 2013 laten uitvoeren door Towers Watson.

Het risicomodel van DNB kent voor een aantal risicocategorieën vastgestelde scenario's ('schokken'). De hoofdletter 'S', aangevuld met een nummer achter een aantal risicocategorieën vertegenwoordigt de code die DNB in het risicomodel voor de desbetreffende risicocategorie hanteert. Bij de berekening van het vereist eigen vermogen (buffers) past het pensioenfonds de standaardmethode toe op basis van de zogenaamde wortel formule (S1 t/m S6). Kwantitatieve en kwalitatieve toelichtingen van deze risico's zijn opgenomen in de "risicoparagraaf" in de jaarrekening.

Het vereist vermogen wordt berekend op basis van zowel de feitelijke als de strategische beleggingsmix. Doorgaans wordt de hoogste van beide gehanteerd als zijnde het vereist eigen vermogen.

Financiële risico's

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor eventuele toeslagverlening over de opgebouwde aanspraken en ingegane pensioenen. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het solvabiliteitsrisico bestaat uit de volgende risicocategorieën:

- Renterisico (S1);
- Zakelijke waarden risico (S2);
- Valuta risico (S3);
- Grondstoffenrisico (S4);
- Kredietrisico (S5);
- Verzekeringstechnisch risico (S6),

Renterisico (S1)

Pensioenfondsen kennen doorgaans een langere looptijd voor hun verplichtingen dan voor hun bezittingen. Vanwege deze mismatch ondervindt een fonds renterisico. Immers bij een rentedaling zullen de verplichtingen sterker toenemen in waarde dan de bezittingen. Het standaardmodel van DNB bevat voorgeschreven rentescenario's (verschuiving actuele rentetermijnstructuur via voorgeschreven rentefactoren) om het vereist eigen vermogen voor dit risico te bepalen.

Om de aanwezige mismatch te beperken, dekt het fonds middels renteswaps het renterisico gedeeltelijk af.

De strategische rente afdekkingspercentage is op basis van de UFR rente.

Op basis van deze UFR-rente is een normpercentage van 68% vastgesteld met een bandbreedte van 10%.

De mate van rente-afdekking wordt maandelijks gemeten en via de reguliere vermogensbeheerrapportage gerapporteerd.

Zakelijke waarden risico (S2)

De waarden van aandelen en onroerend goed zijn onderhevig aan marktfluctuaties. Fondsen die een deel van hun vermogen in dergelijke zakelijke waarden hebben belegd, lopen hierdoor risico. Om deze risico's te mitigeren, heeft het bestuur de volgende randvoorwaarden opgesteld voor haar beleggingsportefeuille.

Randvoorwaarden Matching portefeuille

De matching portefeuille is opgebouwd uit een combinatie van langlopende (Europese) staatsobligaties, kredietwaardige bedrijfsobligaties, onderhandse leningen en rente swaps. De stukken (inclusief de rente swaps) worden beheerd door de vermogensbeheerder met als doelstelling op termijn een vergelijkbaar rendement te behalen als de waardeontwikkeling van de (nominale) verplichtingen. Daarnaast wordt belegd in een portefeuille met onderhandse leningen. Deze portefeuille wordt passief beheerd, bij aflossing worden de vrijkomende liquiditeiten herbelegd in de matching portefeuille. De benchmarkrendementen van deze portefeuille onderdelen worden gelijkgesteld aan de feitelijke rendementen. Het totaal rendement van de matching portefeuille wordt periodiek vergeleken met de waardeontwikkeling van de verplichtingen. Monitoring hiervan wordt gedaan op basis van de kwartaalrapportages van de vermogensbeheerder.

Randvoorwaarden Return portefeuille

De aandelen zijn wereldwijd belegd waarbij de portefeuille is opgebouwd uit participaties in de aandelenfondsen van Stichting Mn Services Europa, Noord-Amerika, Verre Oosten en opkomende landen. Ook is een deel van de return portefeuille belegd in vastrentende waarden met een hoger risicoprofiel.

De tracking errors zijn als volgt:

	Beleid	Ex-ante tracking error
US High Yield	Actief	6,5%
Aandelen Europa	Passief	Nvt
Aandelen Noord Amerika	Passief	Nvt
Aandelen Verre Oosten	Passief	Nvt
Aandelen Opkomende markten	Actief	4,0%
Europees High Yield	Actief	4,0%

Valutarisico (S3)

Valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen in vreemde valuta verslechtert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De kans dat de wisselkoers van vreemde valuta verslechtert ten opzichte van de euro betekent een risico voor een pensioenfonds omdat verplichtingen veelal in euro luiden en bezittingen (deels) in vreemde valuta. Dit risico is van belang voor zowel directe posities in een valuta, als voor beleggingen die gewaardeerd zijn in een andere valuta.

Het beleid van Pensioenfonds Forbo is om het valutarisico 100% af te dekken voor GBP en JPY en 50% voor USD.

Grondstoffenrisico (S4)

Fondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. Pensioenfonds Forbo belegt niet in commodities.

Kredietrisico (S5)

Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de tegenpartij tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze spread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid, risicovrij, tot uitkering zal komen.

De matching portefeuille bestaat deels uit onderhandse leningen. Deze bestaan voor meer dan 80% uit leningen aan Nederlandse financiële instellingen. Gelet op de beperkte verhandelbaarheid van deze leningen wordt het kredietrisico hiervan geaccepteerd. Er wordt eveneens in liquide bedrijfsobligaties belegd.

In de return portefeuille wordt belegd in hoogrentende obligaties. Gezien de beperkte omvang worden verder geen restricties opgelegd wat betreft creditratings en dergelijke.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Naast de financiële risico's staat het fonds bloot aan verzekeringstechnische risico's. Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico).

De sterftetrend zelf dient te worden meegenomen bij de bepaling van de voorziening voor risico fonds.

Additionele risico's

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities.

Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Inflatierisico

Pensioenfonds Forbo kent een voorwaardelijk toeslagenbeleid en communiceert dit beleid, conform wettelijke voorgeschreven formuleringen, naar alle deelnemers, slapers en gepensioneerden. Door die communicatie is de kans zeer gering dat verwachtingen worden gewekt en juridische claims moeten worden gehonoreerd. Aangetoond is dat het toeslagenbeleid, ook in financieel mindere tijden, consequent wordt uitgevoerd.

Niet financiële risico's

Sponsorrisico

Pensioenfonds Forbo heeft een directe economische en contractuele band met de werkgever als sponsor van het pensioenfonds. Deze afhankelijkheid vertaalt zich in risico's voor het pensioenfonds, de zogenaamde sponsorrisico's. Voorbeelden van sponsorrisico's zijn ondermeer: faillissementsrisico, betalingsonmacht van de sponsor veroorzaakt door negatieve ontwikkelingen bij de sponsor, financieringsrisico, beëindiging van de relatie met de sponsor en belangenverstrengeling tussen het pensioenfonds en de sponsor.

Omgevingsrisico

Hieronder worden risico's verstaan als gevolg van externe veranderingen. Gedacht kan worden aan de snelle veranderingen in de wetgeving.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico op verlies als resultaat van inadequate of foutieve interne processen, mensen en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen. Operationele risico's hebben een negatieve impact op een goede uitvoering van de pensioenregeling. Voor deze operationele risico's geldt wel dat een verregaande reductie onevenredig veel inspanning en kosten met zich mee kan brengen. De operationele uitvoering geschiedt door AZL N.V., het vermogensbeheer geschiedt door MN. Deze partijen hebben een ISAE 3402-rapportage (type II). Door het overleggen van deze rapportage tonen AZL N.V. en MN aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Het overleggen van de ISAE 3402-rapportage komt tevens tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfonds' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

Uitbestedingsrisico's

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden structureel uitbesteed. De uitbesteding van werkzaamheden aan een derde partij heeft tot gevolg dat het bestuur geen directe gezagsverhouding heeft met de personen die bij de derde partij feitelijk en dagelijks zijn belast met de uitvoering van die werkzaamheden. Het bestuur heeft voorts geen rechtstreeks zicht op en voert geen directe controle uit op administratieve processen, zoals uitbetaling van pensioenen, pensioenberekeningen e.d. Daardoor ontbreekt eveneens zicht op de werkelijke uitvoeringskosten.

Het bestuur erkent voorts dat aan de uitbesteding het risico is verbonden van discontinuïteit van de dienstverlening door AZL N.V. en MN. Bij alle uitbestedingsactiviteiten conformeert het fonds zich volledig aan de regelgeving van DNB op het gebied van uitbesteding. Het fonds beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan het bij of krachtens artikel 34 van de PW bepaalde. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatieverstopping en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA). In een SLA worden tenminste ook afspraken vastgelegd over de administratieve organisatie, de autorisatie en procuratiessystemen en de interne controle van de uitvoerende organisatie.

Voor wat betreft de uitbestedingsrisico's kan worden opgemerkt dat het bestuur overleg heeft gevoerd met AZL N.V. en MN over de dienstverlening inclusief de SLA. Om aan de behoefte van het bestuur aan zekerheid en daarmee aan kwaliteitsgaranties tegemoet te komen, hebben AZL N.V. en MN ervoor gekozen om gecertificeerd te worden volgens de richtlijnen van ISAE 3402.

Voor de meeste relevante processen is een beschrijving van de AO/IC opgesteld, die heeft geleid tot een beschrijving van de beheersingsmaatregelen voor de betreffende processen.

Voorts wordt het bestuur door middel van periodieke rapportages van zowel de uitvoeringsorganisatie alsmede van externe adviseurs in staat gesteld de risico's en fondssituatie goed te monitoren.

IT risico

De informatietechnologie is een belangrijke risicocategorie voor pensioenfonds. Omdat het merendeel van de fondsen de IT hebben uitbesteed, is dit risico tot een uitbestedingsrisico geworden. Dit geldt ook voor Pensioenfonds Forbo.

Integriteitsrisico

DNB verstaat hieronder het risico dat de integriteit van Pensioenfonds Forbo dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding, een en ander in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen. Bij de beheersing van dit risico kan gedacht worden aan onder meer gedragscodes en procesmatige waarborgen.

Pensioenfonds Forbo heeft een gedragscode en een compliancebeleid. Beide zijn een wettelijke verplichting en DNB ziet actief toe op naleving. Een regeling voor omgang met integriteitgevoelige functies komt relatief weinig voor. DNB toets voorts nieuwe bestuursleden.

Juridische risico's

Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beperken kan het fonds maatregelen treffen. Eén risico is dat de fondsstukken niet voldoen aan de wettelijke bepalingen. Een ander risico is dat men als fondsbestuurder in persoon kan worden aangesproken. Een derde risico betreft het niet in voldoende mate vorm geven aan consistent beleid, dit maakt het fonds kwetsbaar indien het hierop wordt aangesproken. Een vierde risico betreft het niet of onduidelijk communiceren naar partijen. Een vijfde risico betreft aansprakelijkheid door het niet of niet goed uitvoeren door partijen die het fonds heeft ingehuurd.

Met betrekking tot bovengenoemde risico's heeft het bestuur de volgende maatregelen genomen:

1. Het fonds ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt. Deze documentatie zorgt ervoor dat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen.
2. Het fonds werkt volgens een communicatieplan. Dit plan bewaakt de wettelijk verplichte communicatiemomenten. Naast deze vereisten heeft het fonds eigenstandige communicatiedoelstellingen.
3. Met alle ingehuurde partijen zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft Pensioenfonds Forbo activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de andere partij.
4. Jaarlijks vinden er controles plaats door actuaire en accountant op de uitvoering door het fonds. Materiele onvolkomenheden worden door hen gerapporteerd. In het algemeen, draagt het bestuur er zorg voor dat zij voldoende kennis en kunde bezit om haar verantwoordelijkheid te kunnen dragen.

De hierboven genoemde risico's zijn niet limitatief maar de juiste afdekking van deze genoemde risico's geven wel een indicatie over de juridische weerbaarheid van Pensioenfonds Forbo.

Actuariële paragraaf

De samenvatting actuariële verslag toont, naast de ontwikkelingen gedurende het boekjaar, de belangrijkste financiële cijfers van het fonds. Ter vergelijking van de cijfers van het huidig boekjaar zijn referentiecijfers opgenomen. Alle bedragen zijn in duizenden euro.

Financiële positie

	2014	2013	2012	2011	2010
Vermogen exclusief reserve premiedepot	347.119	281.533	279.128	233.057	212.353
TV voor risico fonds	312.737	259.409	267.653	242.685	205.337
TV voor risico deelnemers	7.382	7.057	6.850	6.617	7.055
Totale technische voorziening	320.119	266.466	274.503	249.302	212.392
Dekkingsgraad	108,4%	105,7%	101,7%	93,5%	100,0%

De dekkingsgraad van het fonds steeg van 105,7% ultimo 2013 naar 108,4% ultimo 2014. De dekkingsgraad ultimo 2014 is lager dan de vereiste dekkingsgraad, maar hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Het fonds verkeert daarom ultimo 2014 in een reservertekort.

De stijging van de dekkingsgraad volgt uit een positief resultaat over het verslagjaar van € 11.933. Dit resultaat is gebaseerd op het verloop van het vermogen in vergelijking met de ontwikkeling van de TV. Om de verschillende verlies- en winstbronnen die tot dit resultaat hebben geleid inzichtelijk te maken is een actuariële analyse uitgevoerd. Daarbij worden posten uit het verloop van de TV vergeleken met de overeenkomstige posten uit de staat van baten en lasten.

Dit leidt tot het volgende overzicht (met vergelijkende cijfers voor voorgaande boekjaren).

Resultatenbron	2014	2013	2012	2011	2010
Correctie beginstand	4	0	(11)	0	0
Beleggingen / marktrente	64.322	(352)	27.312	17.394	7.938
Wijziging rentetermijnstructuur	(56.708)	9.652	(15.280)	(33.965)	(17.377)
Premies	1.013	436	11.729	6	1.305
Waardeoverdrachten	31	0	0	(43)	(92)
Kosten	(10)	(120)	(43)	107	0
Uitkeringen	(129)	(99)	(78)	122	300
Kanssystemen	(665)	942	537	277	(291)
Overgang nieuwe grondslagen	3.808	0	(2.213)	0	(8.565)
Andere oorzaken	267	(17)	(1.083)	(104)	(76)
Resultaat	11.933	10.442	20.870	(16.206)	(16.858)

De voornaamste oorzaken van het positieve resultaat in het verslagjaar zijn:

- Resultaat op beleggingen / marktrente:
Het resultaat op beleggingen / marktrente is gelijk aan de behaalde beleggingsopbrengsten, verminderd met de technisch benodigde rente. De beleggingsopbrengsten zijn verminderd met de kosten voor vermogensbeheer. Het resultaat op beleggingen / marktrente is in 2014 gelijk aan € 64.322;
- In het verslagjaar heeft de rentetermijnstructuur zich anders ontwikkeld dan verwacht. Dit heeft geleid tot een toename van de TV van € 56.708 en heeft derhalve een verlies veroorzaakt;
- De overgang naar nieuwe grondslagen (AG prognosetafel 2014 en fondsspecifieke Towers Watson ervaringssterfte 2014) heeft geleid tot een winst van € 3.808.

Minimaal vereist eigen vermogen

Er is sprake van een dekkingstekort indien het aanwezige eigen vermogen lager is dan het MVEV.

Het MVEV is gedefinieerd in het Besluit FTK en is afhankelijk van de risico's die het fonds loopt. Deze betreffen demografische risico's, zoals sterfte en invaliditeit; daarnaast financiële risico's zoals deze in de beleggingen naar voren komen. Naar mate het fonds dergelijke risico's heeft ondergebracht bij een derde partij (herverzekeringen) is het MVEV lager.

Het MVEV ultimo 2014 bedraagt € 13.075 ofwel 4,1% van de TV.

Vereist eigen vermogen (reservetekort)

Er is sprake van een reservetekort indien het aanwezige eigen vermogen lager is dan het VEV.

Het VEV is eveneens gedefinieerd in het voornoemde Besluit FTK. Deze wordt vastgesteld voor de evenwichtssituatie: dat is de situatie waarin juist voldoende eigen vermogen aanwezig is. Er is dan geen reservetekort, maar evenmin een reserveoverschot. Het VEV is bepaald met het standaard model met de volgende aanpassing: het VEV is verhoogd in verband met actief beleid voor beleggingen in Emerging Market Debt. Een actief risico beleid resulteert in een hoger risico dan een passief beleid hetgeen zijn weerslag vindt in het VEV.

Omdat het VEV voor de strategische beleggingsmix hoger is dan het VEV voor de feitelijke beleggingsmix dient het VEV op basis van de strategische beleggingsmix te worden gehanteerd. Het VEV bedraagt € 40.818 ofwel 12,7% van de TV.

Per risico benodigde buffer	2014	2013
Renterisico	12.620	13.273
Risico zakelijke waarden	26.223	21.298
Valutarisico	16.773	14.525
Grondstoffenrisico	0	0
Kredietrisico	7.068	6.364
Verzekeringstechnisch risico	10.419	8.647
Correlatie effect	(33.021)	(29.023)
Actief risico	736	546
Totaal vereist vermogen	40.818	35.630

Herstelplan

Het nFTK is van toepassing vanaf 1 januari 2015 en heeft daarmee geen invloed op het verslagjaar 2014. Het jaar 2015 is een overbruggingsjaar. Zo zijn alle lopende herstelplannen per 1 januari 2015 komen te vervallen. Alleen aangekondigde onvoorwaardelijke kortingen blijven van kracht. Voorts is er geen recente continuïteitsanalyse nodig.

Einde verslagjaar is er nog steeds sprake van een situatie van reservetekort, maar de dekkinggraad is wel hoger dan die behorend bij het MVEV. Het fonds verkeert eind 2014 daarom niet in een dekkingstekort.

(Gedempte) kostendekkende premie

In onderstaande tabel is de samenstelling van de zuivere en de gedempte premie gespecificeerd:

Kostendekkende premie	Zuiver	Gedempt
Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het verslagjaar in verband met de aangroei van pensioenverplichtingen	7.004	6.866
Opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen	967	948
Opslag voor de uitvoeringskosten	357	357
Actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling	0	0
Kostendekkende premie	8.328	8.171

De kostendekkende premie is berekend op basis van de RTS primo verslagjaar. De gedempte premie is berekend op basis van de gemiddelde marktrente over de 60 maanden voorafgaand aan 2014. De gemiddelde marktrente kwam begin 2014 overeen met een vaste rekenrente van ca. 3,1%.

De opslag voor het VEV is gelijk aan het VEV voor risico fonds per 31 december 2013 ad 13,8%. De vermelde uitvoeringskosten in de kostendekkende premie en de gedempte premie zijn gebaseerd op de feitelijke uitvoeringskosten van 2014 met daarop in mindering gebracht de vrijval uit de kostenvoorziening in 2014.

De feitelijke premie is gelijk aan 21% van de salarissommen, en bedroeg over 2014 € 8.956.

Het fonds heeft in de ABTN vastgelegd dat een premieoverschot wordt toegevoegd aan het premiedepot, waarbij tevens geldt dat indien het premiedepot meer bevat dan € 4 miljoen, het meerdere wordt gebruikt voor toeslagverlening aan actieven. Hiervoor geldt een minimum van 0,20%, verhoogd met 0,05% naar beneden afgerond. In een situatie van een dekkingstekort is het premieoverschot gedefinieerd als het verschil tussen enerzijds de feitelijke premie en anderzijds de premiedekkingsgraad. Het premiedepot bedroeg primo verslagjaar € 4.000, het premieoverschot over 2014 is gelijk aan € 785 en zal daarom worden aangewend ten behoeve van toeslagverlening aan actieve deelnemers. Omdat de definitieve hoogte van de toeslag nog niet bekend is, is hiervoor een reservering opgenomen in de TV van € 785.

Verslag van de visitatiecommissie

Samenvatting

Deze rapportage bevat de bevindingen van de Visitatiecommissie (hierna de VC) naar aanleiding van haar onderzoek naar het functioneren van het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Forbo (hierna SPF) over de periode vierde kwartaal 2013 tot vierde kwartaal 2014. De VC heeft haar onderzoek in de periode november 2014 tot en met februari 2015 uitgevoerd.

De VC heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur, op de algemene gang van zaken in het fonds en belast met het toezien op adequate risico-beheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Daarnaast heeft het bestuur de VC gevraagd om in 2014 een visitatie uit te voeren op een aantal specifieke onderwerpen, waaronder de governance in verband met de implementatie van de Wet versterking bestuur pensioenfonds, de beleidsdocumentatie, de organisatie-inrichting en besluitvorming, de kennis en kundigheid van het bestuur en de ontwikkeling daarin en het beleggingsbeleid.

De VC is van oordeel dat de governance bij het fonds over het algemeen genomen goed functioneert. De rolverdeling tussen de commissies en het gehele bestuur en tussen het bestuur en het VO zijn duidelijk en transparant. Eenieder is zich bewust van de hem of haar toebedeelde rol. De VC beveelt het bestuur wel aan om, in overleg met het VO, de samenstelling van het VO aan te passen aan de wettelijke eis van evenredige vertegenwoordiging. In het verlengde hiervan is de rol van de vergadering van deelnemers ook een aandachtspunt. De VC beveelt aan om dit orgaan nog eens te heroverwegen. Tevens is de inrichting en uitvoering van de compliance functie nog voor verbetering vatbaar.

De beleidsdocumentatie is over het algemeen genomen op orde, maar nog niet alle fondsdocumenten, voorgeschreven door de in werking getreden Wet versterking bestuur pensioenfonds en de Code Pensioenfonds, zijn opgesteld.

De VC is van oordeel dat het Bestuur voldoende geschikt is om met de inhoudelijke en organisatorische complexiteit van het fonds om te gaan. Het bestuur doet er veel aan om de kennis van het bestuur en het VO op peil te brengen en te houden door het volgen van opleiding op het beoogde geschiktheidsniveau.

De vastlegging in de notulen van de afwegingen bij de besluitvorming is over het algemeen goed. De VC beveelt het bestuur aan om alert te blijven op de onderbouwing van de gemaakte afwegingen bij de besluitvorming.

Op beleggingsgebied voert het fonds een conservatief beleid. In het kader van het nieuwe financieel toetsingskader en de voorgenomen ALM-studie en in beschouwing nemende de uitkomsten van het risicobereidsheidsonderzoek, beveelt de VC het bestuur aan om het vastgestelde risicoprofiel nog eens te heroverwegen. Ook beveelt de VC het bestuur aan om nader te onderzoeken welke verschillende rollen de fiduciair beheerder van het fonds kan vervullen en in welke de mate het bestuur een (pro-) actieve rol van de fiduciair beheerder mag verwachten.

De VC heeft geconstateerd dat het bestuur ruime aandacht heeft gegeven aan de aanbevelingen in het visitatierapporten 2010 en 2013 en inmiddels vrijwel alle aanbevelingen door het bestuur zijn opgevolgd of daartoe stappen zijn ondernomen.

Tot slot

De VC heeft vertrouwen in de opvolging door het bestuur van de aanbevelingen die de VC in haar rapport heeft gedaan en ziet uit naar verdere samenwerking met het bestuur.

2 april 2015

De visitatiecommissie:

Mw. mr. M. Meijer-Zaalberg (voorzitter)

P.H. Oyens

Drs. H.J.J. Debrauwer

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft het rapport van de visitatiecommissie besproken tijdens een bijeenkomst met een delegatie van het verantwoordingsorgaan en de leden van de visitatiecommissie. De bevindingen van de VC zijn besproken en toegelicht. Het bestuur reageert als volgt op de bevindingen:

- Aanpassen samenstelling van het VO aan de wettelijke eis van evenredige vertegenwoordiging
Het bestuur en het VO zijn medio 2014 bewust afgeweken van de volledige verdeling van vertegenwoordiging van gepensioneerden van alle drie de ondernemingen in het VO. Dit vanwege het zeer geringe animo voor zitting in het VO vanuit de pensioengerechtigden. Het bestuur heeft de opmerking van de VC met het VO besproken en in overleg is besloten om actief te zoeken naar een extra lid namens de pensioengerechtigden in het VO. Deze persoon zal dan samen met de zittende vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden de gehele groep van pensioengerechtigden van alle drie de geledingen vertegenwoordigen.
- Rol van Vergadering van deelnemers, zoals in de statuten opgenomen, heroverwegen
Het bestuur onderkent dat dit orgaan eigenlijk geen functie meer heeft met de komst van het nieuwe VO. Deze vergadering van deelnemers heeft ook nooit plaatsgevonden in het verleden. Het bestuur zal de statuten hierop aanpassen.
- Verbetering inrichting en uitvoering compliance functie
Het bestuur onderkent dat deze inrichting en uitvoering verbetering behoeft en zal dit in het lopende jaar oppakken.
- Opstellen ontbrekende beleidsdocumentatie zoals voorgeschreven in de Wet versterking bestuur pensioenfondsen en de Code pensioenfondsen
Het bestuur gaat hiermee in het lopende jaar aan de slag.
- Alert blijven op onderbouwing van de gemaakte afwegingen bij besluitvorming
Het bestuur is zich bewust van het belang van goede onderbouwing en zal dit blijven doen in notulen en voorleggers.
- Heroverwegen vastgesteld risicoprofiel in het kader van het nFTK
Dit is reeds opgenomen in het project nFTK waarin alle parameters en ook het risicoprofiel worden heroverwogen en opnieuw vastgesteld.

- Rol van fiduciair manager nader onderzoeken en vaststellen wat het bestuur mag verwachten van de fiduciair manager als dienstverlening

De beleggingscommissie is inmiddels een onderzoek gestart naar de mogelijkheden op het gebied van vermogensbeheer passend bij Pensioenfonds Forbo. Ook de positie en taakinfilling van de fiduciair manager wordt hierin meegenomen.

Het bestuur dankt de visitatiecommissie voor de gedegen rapportage over het afgelopen jaar. De bevindingen zullen worden behandeld en zoveel mogelijk worden opgevolgd. Wanneer dit niet (geheel) zal lukken, zal het bestuur motiveren waarom er is afgeweken van de bevindingen.

Het Bestuur

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Algemeen

Met ingang van 1 Juli 2014 zijn in het kader van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds het Verantwoordingsorgaan oude stijl en de Deelnemersraad opgeheven en is er in plaats daarvan vanaf die datum een Verantwoordingsorgaan nieuwe stijl opgericht.

Dit VO bestaat sindsdien uit de heer F. Heil namens de werkgever (en benoemd door het Bestuur SPF), de heren P. de Boer, B. Venema, E. van der Weide namens de werknemers en G. Pieterse namens de gepensioneerden.

Het VO nieuwe stijl heeft zich voor installatie geconcentreerd op het op de nieuwe situatie aanpassen van het Reglement VO en het opstellen van een Geschiktheidsplan VO.

De leden van het VO nieuwe stijl hebben in 2014 allen de opleiding Deskundigheidsniveau 1 gevolgd en zijn daarvoor allen geslaagd. Daarnaast zijn diverse congressen bijgewoond over pensioenonderwerpen en is er een aantal keer gezamenlijk met het Bestuur SPF vergaderd.

Zaken waar het Bestuur de VO om inbreng heeft gevraagd:

- Communicatie sessies
- Vernieuwde ABTN
- Inkoop Training Onderhandelen tbv Bestuur
- Inkoop Risicobereidheids Onderzoek
- Tender Adviserend Actuaris
- Tender Certificerend Actuaris
- Adviesaanvraag aangepaste Reglementen SPF
- Deelname Projectgroep nFTK
- Nieuw Communicatieplan
- Premiebesluit 2015
- Self Assessment Belangenverstrengeling Bestuursleden SPF

Het VO heeft in 2014 wederom een aantal keer samen met het SPF Bestuur vergaderd en nam deel aan gezamenlijke projectgroepen, hetgeen ook heeft bijgedragen tot een goede samenwerking.

Bevindingen en Conclusies

Het VO oordeelt positief over het handelen van het Bestuur SPF, het door hen uitgevoerde beleid, en de gemaakte keuzes voor de toekomst van SPF. De belangen van actieven, inactieven en gepensioneerden zijn op evenwichtige wijze behartigd.

Ondanks de gestaag dalende rentes en oplopende levensverwachtingen weet SPF toch met goede beleggingsrendementen een voldoende dekkingsgraad te halen en dat lukt lang niet alle pensioenfonds!

Assendelft, 24 april 2015

Het Verantwoordingsorgaan.

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt het VO voor haar positieve bevindingen. Ook het bestuur is van mening dat de samenwerking met het VO goed verloopt en er zijn voldoende contact- en overlegmomenten. De halfjaarlijkse gezamenlijke vergaderingen staan vooral in het teken van de jaarafsluiting en de beleidsplannen voor het komende jaar.

De uitdagingen voor de toekomst, door zowel veranderende wet- en regelgeving als gevolgen van de economische omstandigheden, gaat het bestuur graag aan, wetende dat zij kan steunen op een gedegen en betrokken Verantwoordingsorgaan.

Assendelft, 13 mei 2015

Het Bestuur

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2014	2013
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Zakelijke waarden	95.144	76.142
Vastrentende waarden	245.200	198.179
Derivaten	20.565	3.612
	360.909	277.933
Beleggingen voor risico deelnemers [2]	7.382	7.057
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [3]	190	185
Vorderingen en overlopende activa [4]	2.963	3.124
Liquide middelen [5]	2.275	4.794
Totaal activa	373.719	293.093

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2014	2013
Stichtingskapitaal en reserves [6]	31.000	19.067
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [7]	312.547	259.224
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [8]	190	185
	312.737	259.409
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [9]	7.382	7.057
Kortlopende schulden en overlopende passiva [10]	22.600	7.560
Totaal passiva	373.719	293.093

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2014	2013
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [11]		
Directe beleggingsopbrengsten	7.706	7.443
Indirecte beleggingsopbrengsten	58.587	-5.976
Kosten van vermogensbeheer	-1.002	-888
	65.291	579
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [12]	714	370
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [13]	9.296	9.339
Premiebijdragen voor risico deelnemers [14]	1	2
Saldo van overdrachten van rechten [15]	-2.011	0
Pensioenuitkeringen [16]	-7.206	-7.144
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [17]		
Correctie beginstand	4	0
Benodigde rente	-969	-931
Pensioenopbouw	-6.530	-7.196
Overlevingskansen	-339	911
Vrijval excassokosten	142	140
Uitkeringen	7.055	7.007
Waardeoverdrachten	2.042	0
Afkoop	22	38
Voorziening toekomstige ziektegevallen	63	-55
Wijziging marktrente	-56.708	9.652
Prognosetafel + ervaringssterfte	3.808	0
Overige correcties	-1.273	-223
Mutatie ANW Hiaat	1	-61
Reserve toeslagen actieve deelnemers	-641	-1.052
	-53.323	8.230

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2014	2013
Onttrekkingen beleggingen voor risico deelnemers [18]	-390	-165
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemer [19]	-325	-207
Herverzekering [20]	387	1
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [21]	-502	-568
Overige baten en lasten [22]	1	5
Saldo van baten en lasten	11.933	10.442
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	11.933	10.442
Bestemmingsreserve	0	0
	11.933	10.442

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2014	2013
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	9.635	8.698
Uitkeringen uit herverzekering	322	451
Winstdeling uit herverzekering	46	0
Overgenomen pensioenverplichtingen	671	0
Overige	19	5
	10.693	9.154
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-7.201	-7.164
Overgedragen pensioenverplichtingen	-2.682	0
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-496	-609
	-10.379	-7.773
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	7.583	7.381
Verkopen en aflossingen beleggingen	21.619	23.040
Overige	0	0
	29.202	30.421
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-31.033	-27.579
Kosten van vermogensbeheer	-1.002	-888
	-32.035	-28.467
Mutatie beschikbare liquiditeiten	-2.519	3.335
Saldo liquide middelen per 1 januari	4.794	1.459
Saldo liquide middelen per 31 december	2.275	4.794

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Pensioenfonds Forbo heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en BW2 Titel 9 toegepast.

Alle activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt, schattingen maakt en veronderstellingen doet die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Schattingswijzigingen

Het bestuur heeft besloten om de actuariële grondslagen voor de vaststelling van de technische voorzieningen ultimo 2014 te wijzigen. Deze aanpassingen kwalificeren zich als schattingswijzigingen. Het betreft de volgende aanpassingen:

- Het Actuarieel Genootschap heeft in 2014 een nieuwe overlevingstafel gepubliceerd, de Prognosetafel AG2014. Het fonds is per jaareinde overgestapt op deze nieuwe prognosetafel. De voorziening is als gevolg daarvan verlaagd met circa € 1,0 miljoen.
- Daarnaast is er een overgang geweest naar de Towers Watson 2014 ervaringssterfte. De voorziening is door deze wijziging verlaagd met circa € 2,8 miljoen.

De totale impact van deze schattingswijzigingen bedraagt een afname van de voorziening met circa € 3,8 miljoen.

Opname en verwijdering van een actief en/of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economische potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum.

Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Waardering

Beleggingen

Onroerende zaken

De ter beurze genoteerde aandelen in vastgoedbeleggingsfondsen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Zakelijke waarden

De ter beurze genoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Vastrentende waarden

De ter beurze genoteerde obligaties worden gewaardeerd tegen de beurswaarde ultimo boekjaar. De niet ter beurze genoteerde fondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende beleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde.

Leningen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde op basis van de contante waarde van toekomstige kasstromen.

Deposito's worden gewaardeerd tegen reële waarde. Voor deposito's is het verschil tussen marktwaarde en reële waarde in het algemeen gering.

Derivaten

Derivaten zijn gewaardeerd tegen reële waarde. Dit is de waarde waarvoor het contract nu kan worden afgewikkeld. De waarde wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

De ultimo jaar bestaande rechten en verplichtingen worden per derivatencontract gesaldeerd. Positieve posities (na saldering) uit hoofde van derivaten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder derivaten. Negatieve posities (na saldering) uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder verplichtingen uit hoofde van de beleggingen. Onder deze laatste post zijn ook creditposities uit hoofde van credit support annexen (CSA) verantwoord.

De CSA-contracten hebben betrekking op derivatencontracten. De openstaande vorderingen en verplichtingen van de derivatencontracten worden maandelijks per tegenpartij gesaldeerd. Bij een saldo boven de contractueel vastgestelde grens wordt er onderpand gestort c.q. ontvangen van de tegenpartij.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers (polishouders) zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het fonds worden aangehouden.

Algemene reserve

Het jaarlijkse resultaat volgens de rekening van baten en lasten wordt voor een deel toegevoegd aan de reserve algemene risico's en het restant wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Wijziging actuariële grondslagen

Sterfte volgens de Prognosetafel 2014 zoals gepubliceerd door het AG, rekening houdend met de Towers Watson 2014 ervaringssterfte. Rente conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente per 31 december 2014 zoals gepubliceerd door DNB.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is vastgesteld als de contante waarde van de tijdsevenredig opgebouwde pensioenaanspraken. Voor de arbeidsongeschikte deelnemers is de voorziening pensioenverplichtingen gebaseerd op de te bereiken aanspraken.

De voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte

AG-Prognosetafel 2014. Deze tafel wordt toegepast rekening houdend met de Towers Watson 2014 ervaringssterfte.

Rentevoet

De rentetermijnstructuur ultimo 2014 zoals gepubliceerd door DNB.

Rentetoevoeging

Onder FTK is de benodigde rente gelijk aan de 1 jaars rente. Op basis van de DNB rentetermijnstructuur primo 2014 is deze gelijk aan 0,379%.

Kosten

Ter dekking van de toekomstige kosten is een opslag van 2% opgenomen op de voorziening.

Gehuwdheid

Zolang nog geen pensioenuitkering is ingegaan, wordt voor de berekening van de voorziening voor partnerpensioen elke gewezen deelnemer verondersteld een partner te hebben (onbepaald partnerpensioen met partnerfrequentie van 100%). Voor

pensioengerechtigden wordt alleen een voorziening voor partnerpensioen berekend, indien en zolang zij gehuwd zijn of een partner hebben (bepaald partnersysteem).

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Langdurig zieken

De voorziening voor premievrijstelling van deelnemers die momenteel langdurig ziek zijn en naar verwachting arbeidsongeschikt zullen raken is bepaald als zijnde twee maal de opslag voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid in de premie.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Deze voorziening is op dezelfde grondslagen gebaseerd als de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

Resultaatbepaling

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan: rente, dividend en soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen: gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen, aandelen vastgoedmaatschappijen, obligaties, leningen op schuldbekentenis, valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Technisch resultaat

Het technisch resultaat is het verschil in sterfte, leeftijdsverwachting, partnerkeuze, et cetera, ten opzichte van de uitgangspunten.

De bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen gekozen prudente uitgangspunten zijn weergegeven in de toelichting bij deze post.

De actuaris toetst op basis van statistische methoden op de uitgangspunten en de voorziening op toereikendheid.

De verklaring van de actuaris is toegevoegd onder de overige gegevens.

Kostenresultaat

Het kostenresultaat betreft het verschil tussen kostenopslagen in de premie, de vrijgevallen excassokosten en de daadwerkelijke kosten van Pensioenfonds Forbo.

Beleggingsresultaat

Het beleggingsresultaat is het verschil tussen de som van de directe en indirecte beleggingsopbrengsten en de aangroei van de voorziening pensioenverplichtingen.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2013	Aankopen/Verstrekingen	Verkopen aflossingen	Indirecte beleggingsopbrengsten	Stand ultimo 2014
Zakelijke waarden					
Beleggingsfondsen in aandelen	76.142	7.313	-945	12.634	95.144
Vastrentende waarden					
Vastrentende beleggingsfondsen	80.492	6.956	-6.400	9.155	90.203
Deposito's	4.999	7.500	0	0	12.499
Obligaties en onderhandse leningen	112.688	27.116	-18.874	21.568	142.498 ¹⁾
	198.179	41.572	-25.274	30.723	245.200
Derivaten					
Valutatermijntransacties	254	0	4.547	-5.772	-971
Renteswaps	-450	13	0	21.002	20.565
	-196	13	4.547	15.230	19.594
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	274.125	48.898	-21.672	58.587	359.938
Beleggingen (passiva zijde)					
Valutatermijntransacties	9	0	-5.247	6.209	971
Renteswaps	3.799	0	0	-3.799	0
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds passiva zijde	3.808	0	-5.247	2.410	971
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	277.933	48.898	-26.919	60.997	360.909

1) Deze post bestaat uit beursgenoteerde obligaties voor een bedrag van 105.786 en onderhandse leningen voor een bedrag van 36.712.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

Categorie	Level 1 Directe markt- notering	Level 2 Onaf- hankelijke taxaties	Level 3 NCW berekening ¹⁾	Level 4 Andere methode ²⁾	Stand ultimo 2014
Zakelijke waarden	0	0	0	95.144	95.144
Vastrentende waarden	118.286	0	36.712	90.202	245.200
Derivaten	0	0	19.594	0	19.594
Totaal	118.286	0	56.306	185.346	359.938

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

De beleggingen voor risico deelnemers kunnen geheel worden ingedeeld in level 1 (genoteerde marktprijzen).

Categorie	Stand ultimo 2013	Stortingen	Ontrek- kingen	Rendement	Stand ultimo 2014
Pensioenspaarregeling	7.057	1	-390	714	7.382

1) Netto Contante Waarde

2) Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering maar andere uit de markt waarneembare data danwel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet actieve markt met een niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).

	2014	2013
[3] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	185	199
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	5	-14
Stand per 31 december	190	185
<p>Een klein deel van de totale pensioenverplichtingen van het fonds is herverzekerd bij Zwitserleven. Dit betreft ingegane partnerpensioenen. Tegenover dit deel van de pensioenverplichting staat een gelijkwaardige geactiveerde vordering op de herverzekeraar.</p>		
[4] Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op aangesloten ondernemingen	2.073	2.411
Vorderingen op verzekeringsmaatschappijen	1	0
Beleggingsdebiteuren	665	612
Lopende rente en nog te ontvangen dividend		
– Vastrentende waarden	218	88
– Overige beleggingen	6	13
Subtotaal lopende rente en nog te ontvangen dividend	224	101
Totaal vorderingen en overlopende activa	2.963	3.124
<p>De vorderingen hebben een looptijd korter dan 1 jaar.</p>		
[5] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	186	2.125
Depotbanken	2.089	2.669
	2.275	4.794
<p>De liquide middelen van de ING Bank staan ter vrije beschikking van het fonds.</p>		

	2014		2013	
[6] Stichtingskapitaal en reserves				
Stichtingskapitaal	0		0	
Algemene reserve				
Stand per 1 januari	15.067		4.625	
Saldobestemming boekjaar	11.933		10.442	
Stand per 31 december	27.000		15.067	
Totaal eigen vermogen	27.000		15.067	
<i>Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt</i>	13.075	104,1%	10.832	104,1%
<i>Het vereist eigen vermogen bedraagt</i>	40.818	112,7%	35.630	113,4%
<i>De dekkingsgraad is</i>		108,4%		105,7%
<p>De dekkingsgraad is als volgt berekend: aanwezig vermogen gedeeld door de technische voorzieningen voor risico fonds. Hierbij bestaat het aanwezig vermogen uit de reserves (exclusief de bestemmingsreserve) plus de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds plus spaarkapitalen. De technische voorzieningen voor risico fonds bestaan uit de totale technische voorzieningen plus het herverzekeringsdeel plus spaarkapitalen.</p> <p>De berekening is als volgt: $(27.000 + 312.547 + 190 + 7.382) / (312.547 + 190 + 7.382) \times 100\% = 108,4\%$</p>				
Bestemmingsreserve				
Stand per 1 januari	4.000		4.000	
Saldobestemming boekjaar	0		0	
Stand per 31 december	4.000		4.000	
<p>Deze reserve dient ter dekking van eventuele toekomstige premietekorten. Het komt uitsluitend ten gunste van actieve deelnemers.</p>				

	2014	2013
Technische voorzieningen		
[7] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	259.224	267.454
Correctie beginstand	-4	0
Benodigde rente	969	931
Pensioenopbouw	6.530	7.196
Overlevingskansen	339	-911
Vrijval excassokosten	-142	-140
Uitkeringen	-7.055	-7.007
Waardeoverdrachten	-2.042	0
Afkoop	-22	-38
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	-63	55
Wijziging marktrente	56.708	-9.652
Prognosetafel + ervaringssterfte	-3.808	0
Overige correcties	1.273	223
Mutatie ANW Hiaat	-1	61
Reserve toeslagen actieve deelnemers	641	1.052
Stand per 31 december	312.547	259.224
[8] Overige voorzieningen		
<i>Herverzekeringsdeel technische voorzieningen</i>		
Stand per 1 januari	185	199
Mutatie	5	-14
Stand per 31 december	190	185
Totaal technische voorziening voor risico pensioenfonds	312.737	259.409
De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd:		
- Actieve deelnemers	170.055	136.890
- Gewezen deelnemers	39.945	35.310
- Pensioengerechtigden	102.737	87.209
	312.737	259.409

	2014	2013
[9] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Stand per 1 januari	7.057	6.850
Aankopen	1	2
Verkopen	-390	-165
Rendement	714	370
Totaal voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	7.382	7.057
[10] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Credit support annex verplichtingen	20.610	3.480
Derivaten negatieve posities	971	3.808
Derivaten overige verplichtingen	585	0
Beleggingscrediteuren	150	0
Verzekeringsmaatschappijen	5	0
Belastingen en sociale premies	148	143
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	131	129
	22.600	7.560
De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan 1 jaar.		
Niet in de balans opgenomen verplichtingen		
Met AZL en MN zijn meerjarige contracten afgesloten.		
Verbonden Partijen		
Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen, het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.		

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

In de "Overige kosten" (pag. 64) is in 2014 een bedrag ad € 0 (2013: € 0) aan vergoedingen aan de leden van het verantwoordingsorgaan en € 13.310 (2013: € 6.655) aan kosten voor de uitvoering van de visitatie.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2014 had Pensioenfonds Forbo geen personeelsleden in dienst.

Baten en lasten	2014	2013
[11] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen		
Directe beleggingsopbrengsten		
Zakelijke waarden	285	477
Vastrentende waarden	5.879	5.392
Derivaten	1.540	1.549
Overige beleggingen	2	25
Totaal directe beleggingsopbrengsten	7.706	7.443
Indirecte beleggingsopbrengsten		
Zakelijke waarden	12.634	9.267
Vastrentende waarden	30.723	-10.430
Derivaten	15.230	-4.772
Valutaverschillen	0	-41
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	58.587	-5.976
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerloon	-995	-873
Overig	-7	-15
Totaal kosten vermogensbeheer	-1.002	-888
Voor een uitsplitsing van het totale beheerloon naar de diverse beleggingscategorieën wordt verwezen naar de passage over de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag op pagina 23.		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	65.291	579
[12] Totaal beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	714	370

	2014	2013
[13] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Pensioenpremie werkgevers en werknemers	8.950	9.174
Bijdrage FVP regeling	6	0
Inkoopsommen	340	165
	9.296	9.339
[14] Bijdragen voor risico deelnemers	1	2
Kostendeekkende premie	8.328	8.720
Gedempte kostendeekkende premie	8.171	7.349
Minimaal benodigd	7.068	8.122
Feitelijke premie	8.956	9.174
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	7.004	7.384
– Opslag in stand houden vereist vermogen	967	908
– Opslag voor uitvoeringskosten	357	428
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	8.328	8.720
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	6.866	6.163
– Opslag in stand houden vereist vermogen	948	758
– Opslag voor uitvoeringskosten	357	428
	0	0
	8.171	7.349
De minimaal benodigde premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	6.711	7.384
– Opslag in stand houden vereist vermogen	0	310
– Opslag voor uitvoeringskosten	357	428
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	7.068	8.122
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of toeslagen. In beide boekjaren is geen korting verstrekt.		

	2014	2013
[15] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	671	0
Overgedragen pensioenverplichtingen	-2.682	0
	-2.011	0
[16] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-4.483	-4.101
Partnerpensioen	-1.610	-1.536
Wezenpensioen	-55	-55
Subtotaal	-6.148	-5.692
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-25	-38
Prepensioen	-434	-789
Overige uitkeringen	-599	-625
Subtotaal	-1.058	-1.452
Totaal pensioenuitkeringen	-7.206	-7.144
[17] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Correctie beginstand	4	0
Benodigde rente	-969	-931
Pensioenopbouw	-6.530	-7.196
Overlevingskansen	-339	911
Vrijval excassokosten	142	140
Uitkeringen	7.055	7.007
Waardeoverdrachten	2.042	0
Afkoop	22	38
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	63	-55
Wijziging marktrente	-56.708	9.652
Prognosetafel + ervaringssterfte	3.808	0
Overige correcties	-1.273	-223
Mutatie ANW Hiaat	1	-61
Reserve toeslagen actieve deelnemers	-641	-1.052
	-53.323	8.230

	2014	2013
[18] Onttrekkingen beleggingen voor risico deelnemers	-390	-165
[19] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers		
Stortingen	-1	-2
Onttrekkingen t.b.v. inkoop rechten	341	165
Onttrekkingen t.b.v. uitgaande waardeoverdrachten	47	0
Onttrekkingen t.b.v. afkopen	2	0
Rendement	-714	-370
	-325	-207
[20] Herverzekering		
Premies herverzekering	19	-32
Uitkeringen uit herverzekering	322	18
Resultaatdeling	46	15
	387	1
[21] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-218	-241
Accountant (controle jaarrekening)	-27	-26
Accountant (andere diensten)	-19	-28
Actuaris	-140	-187
Bestuur	-5	-4
Overige kosten	-93	-82
Totaal Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-502	-568
[22] Overige baten en lasten	1	5
Saldo van baten en lasten	11.933	10.442

	2014	2013
Actuariële analyse van het saldo van baten en lasten		
Correctie beginstand	4	0
Beleggingen / marktrente	64.322	-352
Wijzigingen rentetermijnstructuur	-56.708	9.652
Premies	1.013	436
Waardeoverdrachten	31	0
Kosten	-10	-120
Uitkeringen	-129	-99
Kanssystemen	-665	942
Wijziging Prognosetafel + ervaringssterfte	3.808	0
Andere oorzaken	267	-17
	11.933	10.442

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Om een nog beter inzicht te geven in de beleggingen zijn de cijfers met betrekking tot de beleggingen over 2014 opgesteld volgens de "Look-Through" methode.

Aansluiting beleggingen t.b.v. de Risicoparagraaf:

Categorie	Stand ultimo 2014	Liquide middelen	Overlopende -posten	Afrondings- verschillen	Stand risico paragraaf obv look through 2014
Zakelijke waarden	95.144	0	0	0	95.144
Vastrentende waarden	245.200	0	218	0	245.418
Overige beleggingen	19.594	2.089	-20.674	0	1.009
Totaal	359.938	2.089	-20.456	0	341.571

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste financieel risico voor Pensioenfonds Forbo is het niet kunnen nakomen van de pensioentoezeggingen.

Een belangrijke maatstaf hiervoor is het aanwezig Eigen vermogen. Wettelijk is een gestandaardiseerde methode vastgelegd om te kunnen toetsen of het aanwezige Eigen vermogen voldoende is om een aantal specifieke risico's op te kunnen vangen (het standaardmodel). Het Eigen vermogen van Pensioenfonds Forbo per 31 december 2008 is kleiner dan het Vereist eigen vermogen volgens het standaardmodel, zodat SPF hierdoor een langetermijnherstelplan heeft moeten indienen.

Jaarlijks vindt toetsing plaats aan de hand van dit standaardmodel. De verschillende risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6. Tevens wordt rekening gehouden met onderling compenserende effecten (diversificatie effect). Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën.

	2014		2013	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	12.620	3,9	13.273	5,0
Zakelijke waarden risico (S2)	26.223	8,2	21.298	8,0
Valutarisico (S3)	16.773	5,2	14.525	5,5
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	7.068	2,2	6.364	2,4
Verzekeringstechnisch risico (S6)	10.419	3,2	8.647	3,3
Actief risico	736	0,2	546	0,2
Diversificatie-effect	-33.021	-10,3	-29.023	-10,9
Vereist eigen vermogen	40.818	12,7	35.630	13,4
Aanwezige dekkingsgraad (exclusief bestemmingsreseres)		108,4		105,7
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Vereiste dekkingsgraad		112,7		113,4

De dekkingsgraad wordt berekend door het totaal van de activa voor risico van Pensioenfonds Forbo (minus de passiefposten Kortlopende schulden en overlopende passiva en Herverzekeringsdeel technische voorzieningen) te delen door de Voorziening pensioenverplichtingen (plus Overige technische voorzieningen). Het afgelopen jaar is deze, op grondslagen van Pensioenfonds Forbo, toegenomen van 105,7% (2013) tot 108,4% (2014). Omdat het VEV voor de strategische beleggingsmix hoger is dan het VEV voor de feitelijke beleggingsmix dient het VEV op basis van de strategische beleggingsmix te worden gehanteerd. Het VEV bedraagt € 40.818 ofwel 12,7% van de TV.

Renterisico (S1)

Pensioenfonds Forbo kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan looptijd van de beleggingen. Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen.

De daling van de rentestanden die worden gehanteerd bij de berekeningen van de TV voor risico fonds (eind 2014: 1,9% ten opzichte van eind 2013: 2,8%) leidt tot een stijging van de TV (in 2014: € 56.708).

De beleggingen, gewaardeerd tegen marktwaarde, zijn in meer of mindere mate gerelateerd aan ontwikkelingen van de rentestanden. Door de periodieke afstemming van beide ontwikkelingen wordt de dekkingsgraad nauwgezet gemonitord. Deze rentegevoeligheid is één van de actoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie en de duratie van de portefeuilles. Door deze swaps wordt de duratie van de portefeuille van vastrentende waarden verlengd.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief derivaten) 11,4.

Duratie van de pensioenverplichtingen 19,0.

De buffer voor het renterisico moet een daling van de rentetermijnstructuur, de rente waarmee de verplichtingen contant worden gemaakt, kunnen opvangen. Deze daling van de rentetermijnstructuur komt overeen met een stijging van de TV van €26.321. Daartegenover mag echter rekening gehouden worden met een daling van de actuele rente van de obligaties. Deze daling leidt tot een stijging van de obligaties met €13.701. De stijging van de TV overtreft de stijging van de obligaties met €12.620. De benodigde buffer voor het renterisico bedraagt diensgevolge €12.620.

Zakelijke waarden risico (2)

Mogelijke waardedalingen van beleggingen (en, indien aanwezig, voor het vastgoed) en de aandelen zijn in het hiervoor genoemde standaardmodel begrepen. Hiervoor wordt een gedifferentieerde berekening naar categorieën van markten en beleggingen uitgevoerd. Ter zake van het zakelijke waarden risico worden risico-inschattingen aan de hand van de in de markt gebruikelijke risicoparameters gemaakt. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer.

	2014		2013	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke waarden per categorie:</i>				
Aandelenfonds Europa	26.866	28,2	20.612	27,1
Aandelenfonds Noord-Amerika	38.235	40,2	30.304	39,8
Aandelenfonds Verre Oosten	6.663	7,0	6.032	7,9
Aandelenfonds Emerging Markets	23.380	24,6	19.194	25,2
	95.144	100,0	76.142	100,0

Voor de bepaling van de buffer voor het zakelijke waarden risico wordt verondersteld dat een procentuele daling moet kunnen worden opgevangen op de verschillende beleggingen.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt in:

Aandelen ontwikkelde markten inclusief indirect onroerend goed	25%	van	71.836	=	17.959
Emerging markets	35%	van	28.310	=	9.909
Private equity	30%	van	0	=	0
Direct onroerend goed	15%	van	0	=	0

De buffer voor het risico zakelijke waarden wordt hiervan afgeleid (Pensioenfonds Forbo belegt niet in direct onroerend goed en private equity) en bedraagt € 26.223

Valutarisico (S3)

De pensioenverplichtingen luiden in euro's, de mogelijke risico's als gevolg van valutakoersontwikkelingen komen daarom alleen bij de beleggingen tot uitdrukking. Zonder afdekking van valutarisico loopt Pensioenfonds Forbo risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro

Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten. Debelangrijkste valutarisico's die Pensioenfonds Forbo loopt zijn risico's m.b.t. de Amerikaanse dollar, Britse pond en de Japanse yen.

	31 december 2014		31 december 2014	
	Voor	Valuta-	Na	Reële
	derivaten	derivaten	derivaten	waarde
	€	€	€	€
Euro	209.837	51.931	261.768	0
Amerikaanse dollar	91.391	-38.299	53.092	-920
Britse pound sterling	9.352	-9.778	-426	-49
Japanse yen	4.254	-3.854	400	-2
Overige	26.737	0	26.737	0
	341.571	0	341.571	-971

	31 december 2013		31 december 2013	
	Voor	Valuta-	Na	Reële
	derivaten	derivaten	derivaten	waarde
	€	€	€	€
Euro	159.849	46.709	206.558	0
Amerikaanse dollar	71.021	-35.137	35.884	256
Britse pound sterling	7.996	-7.839	157	-9
Japanse yen	3.752	-3.733	19	7
Overige	31.407	0	31.407	0
	274.025	0	274.025	254

De pensioentoezegging luidt in euro. Niet alle beleggingen zijn in euro. De omvang van de buffer voor het valutarisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 20% moet kunnen worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat niet in euro's is belegd. Het fonds heeft het valutarisico deels afgedekt. Op basis van het huidige beleggingsbeleid bedraagt het risico van het fonds €16.773.

Grondstoffenrisico (4)

De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 30% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen is belegd. Aangezien het fonds geen beleggingen heeft in commodities, hoeft het fonds hiervoor geen buffer aan te houden.

Kredietrisico (S5)

Voornameijk wordt belegd via fondsen die aan de hand van mandaten gemanaged worden. Een van de aspecten daarbij is het beheersen van kredietrisico's. Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

De portefeuille vastrentende waarden bevat ook rechtstreekse beleggingen waarbij het kredietrisico mede met behulp van de Standard & Poor's rating wordt gemonitord. Bij de balanspost vastrentende waarden is een nadere toelichting opgenomen waaruit de verdeling van de portefeuille blijkt.

De samenstelling van de vastrentende waarden (inclusief lopende rente) kan als volgt worden samengevat.

	2014				2013			
	Duration		Credit-spread		Duration		Credit-spread	
	%	%	%	%	%	%	%	
Langlopende Europese obligaties	99.819	40,6	12,6	0,0	80.860	40,9	12,1	0,1
Europese bedrijfsobligaties	24.711	10,1	5,2	0,5	23.839	12,0	4,6	0,7
Vastrentend-hoogrentend EU obligaties	8.361	3,4	3,1	3,9	7.424	3,7	3,0	2,9
Emerging Markets obligaties	29.188	11,9	6,5	3,5	23.273	11,7	6,1	2,6
Vastrentend-hoogrentend US obligaties	22.031	9,0	4,2	3,9	23.130	11,7	3,7	2,8
Bankleningen	5.911	2,4	0,3	4,4	2.825	1,4	0,3	4,2
Kortlopende staatsobligaties	6.186	2,5	–	–	1.909	1,0	–	–
Onderhandse leningen	36.712	15,0	8,5	2,0	30.007	15,1	9,0	2,7
Deposito's	12.499	5,1	–	–	4.999	2,5	–	–
	245.418	100,0			198.266	100,0		

De durations en credit spreads van langlopende Europese obligaties en bedrijfsobligaties zijn specifiek bepaald voor deze beleggingsfondsen. Voor alle overige vastrentende waarden (overige beleggingsfondsen en discretionaire portefeuilles) zijn deze gegevens op basis van benchmarks vastgesteld.

De creditspread is een maatstaf voor kredietrisico en geeft de opslag aan die de markt vraagt boven de risicovrije rente. Des te hoger deze opslag, des te hoger de markt het kredietrisico op een partij beoordeelt en des te hoger de vergoeding (de spread) is die de markt wil ontvangen voor het nemen van dit kredietrisico.

De Europese obligaties zijn uitgegeven door de landen Nederland, Duitsland, Oostenrijk, België en Finland.

De bedrijfsobligaties bestaan uit hoogrentende obligaties uitgegeven door het bedrijfsleven. De hoogrentende obligaties hebben over het algemeen een lagere rating dan "Investment grade".

Deposito's en kortlopende staatsobligaties worden aangehouden om tijdelijke overtollige liquide middelen kortstondig uit te zetten.

De verdeling van de vastrentende waarden naar creditrating is als volgt:

	2014		2013	
	%		%	
AAA	38,0		42,0	
AA	9,0		2,0	
A	8,0		9,0	
BBB	11,0		11,0	
Lager dan BBB	18,0		20,0	
Geen rating	16,0		16,0	
	100,0		100,0	

	2014		2013	
	€	%	€	%
De samenstelling van de onderhandse leningen (inclusief lopende rente) kan als volgt worden samengevat:				
- Bankleningen	23.450	63,8	18.411	61,3
- Hypotheekbanken en bouwfondsen	12.334	33,6	10.581	35,3
- Woningcorporaties	280	0,8	301	1,0
- Overige	648	1,8	714	2,4
	36.712	100,0	30.007	100,0

De buffer voor het kredietrisico moet voldoende zijn om een stijging van de credit spread (renteverschil tussen risicovrije en risicodragende obligaties) van 40% op te vangen. Deze is berekend op basis van verwachte kasstromen. De benodigde buffer voor het kredietrisico bedraagt dan € 7.068.

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

De vereiste buffer voor verzekeringstechnisch risico wordt bepaald door de TV te vermenigvuldigen met de som van het procesrisico en $\sqrt{TSO^2 + NSA^2}$

Het procesrisico, de TSO (onzekerheid in de sterftetrend) en de NSA (stochastische onzekerheid) zijn afhankelijk van:

- de gemiddelde leeftijd;
- het aantal deelnemers;
- de vorm van dekking inzake NP en;
- de in tabellen door DNB voorgeschreven parameters

Het procesrisico is afhankelijk van het aantal deelnemers en bedraagt voor Pensioenfonds Forbo 0,4%.

De onzekerheid in de sterftetrend wordt weergegeven door de TSO. Deze is afhankelijk van de risicogroep en de gemiddelde leeftijd van 59 jaar. De TSO bedraagt 2,9%

De NSA staat voor de negatieve stochastische afwijking. De NSA is afhankelijk van de risicogroep, de gemiddelde leeftijd en het aantal deelnemers.

De NSA bedraagt $\frac{22\%}{\sqrt{n}} = 0,4\%$

Toepassing van het bovenstaande leidt tot een buffer van € 10.419.

Concentratierisico en prijsrisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

In het standaardmodel is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor concentratierisico (S8) gelijkgesteld aan 0%. Het prijsrisico (marktrisico) is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding naar regio en sector.

	2014		2013	
	€	%	€	%
Zakelijke waarden en overige beleggingen				
<i>Verdeling zakelijke waarden en overige beleggingen per regio:</i>				
Aandelen Europa	26.866	28,2	20.612	27,1
Aandelen Noord-Amerika	38.235	40,2	30.304	39,8
Aandelen Verre Oosten	6.663	7,0	6.032	7,9
Aandelen Emerging Markets	23.380	24,6	19.194	25,2
	95.144	100,0	76.142	100,0
<i>Verdeling zakelijke waarden per sector:</i>				
Financiële instellingen	21.372	22,4	16.199	21,3
Handels- en industriële ondernemingen	10.508	11,0	8.585	11,3
Energie	6.532	6,9	6.866	9,0
Technologie	13.455	14,1	9.800	12,9
Consumentengoederen	20.055	21,1	16.474	21,6
Farmacie- en biotechnologie	10.075	10,6	7.054	9,3
Materialen	5.284	5,6	4.750	6,2
Overige	7.863	8,3	6.414	8,4
	95.144	100,0	76.142	100,0

	2014		2013	
	€	%	€	%
Concentratierisico vastrentende waarden				
Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:				
Duitse staat	52.448	15,4	47.997	17,5
Nederlandse staat	26.108	7,6	27.805	10,1
Finse staat	7.548	2,2	6.967	2,5
Oostenrijkse staat	7.701	2,3	–	–
Belgische staat	12.199	3,6	–	–
Staal Bankiers	7.164	2,1	–	–
Nationale Investerings Bank	6.948	2,0	–	–
Achmea Hypotheek bank	11.268	3,3	9.545	3,5
Fortis Bank Nederland	7.664	2,2	6.293	2,3

Security lending

Binnen een aantal MN Beleggingsfondsen waarin Pensioenfonds Forbo belegt, worden stukken (aandelen en obligaties) uitgeleend. Voor het uitlenen van deze stukken ontvangen de betreffende beleggingsfondsen collateral als onderpand. De opbrengsten van het uitlenen van de stukken worden binnen het beleggingsfonds herbelegd. Deze opbrengsten hebben een positief effect op de participatiewaarde van het beleggingsfonds.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat de beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.

Het aandeel illiquide beleggingen van de totale beleggingen is in onderstaande tabel weergegeven:

	Totaal	Illiquide	2014 Illiquide in %	2013 Illiquide in %	2012 Illiquide in %	2011 Illiquide in %	2010 Illiquide in %
Vastrentende waarden (inclusief lopende intrest)	245.418	36.712	15,0	15,0	14,0	19,0	24,0
Zakelijke waarden	95.144	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	1.009	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	341.571	36.712	11,0	11,0	11,0	14,0	17,0

Actief risico

Het fonds voert een actief beleggingsbeleid uit voor beleggingen in Emerging Market Debts. Bij de bepaling van het VEV is hiermee rekening gehouden. Op basis van de tracking error voor Emerging Markets is de schok van S2 verhoogd. Hieruit volgt dat het fonds een extra buffer van € 736 aan dient te houden.

Totaal

Het bepalen van de vereiste solvabiliteit gebeurt door het samenvoegen van voornoemde buffereisen in de zogenoemde wortelformule. De benodigde buffer per risicocategorie is vastgesteld op basis van het afzonderlijke risico. De benodigde buffer voor alle risicocategorieën tezamen (op totaalniveau) is lager dan de som van de benodigde buffers per afzonderlijk risico. Dit komt omdat er bij de vaststelling van het vereist vermogen verondersteld wordt (conform het standaardmodel) dat de risico's onafhankelijk zijn van elkaar met uitzondering van een correlatie van 0,5 tussen de risico's op het gebied van rente (S1) en zakelijke waarden (S2). Het verschil tussen de benodigde buffer op totaalniveau en de som van de benodigde buffers voor elk van de afzonderlijke risico's is gepresenteerd onder de term diversificatie.

Hieruit resulteert het VEV voor de evenwichtssituatie: € 40.818. In procenten dekkinggraad betekent dit een vereiste dekkinggraad van 112,7%.

Assendelft, 12 juni 2015

Het bestuur

H. Mak
Voorzitter

Mw. D. Uitvlugt-Manné
Secretaris

A.D. Keetlaer
Lid

A.J. Verbakel
Lid

G.J.F. Mol
Penningmeester

M.A. Bults
Lid

G.B.J. Soppe
Lid

Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

Nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

Het nFTK is van toepassing vanaf 1 januari 2015 en heeft daarmee geen invloed op het verslagjaar 2014. Het jaar 2015 is een overbruggingsjaar. Zo zijn alle lopende herstelplannen per 1 januari 2015 komen te vervallen. Alleen aangekondigde onvoorwaardelijke kortingen blijven van kracht. Voorts is er geen recente continuïteitsanalyse nodig. Los daarvan is er een aantal elementen die gevolgen hebben voor de financiële positie van het pensioenfonds:

- UFR-methode;
- Beleidsdekkingsgraad;
- VEV.

Besloten is om in 2015 de huidige UFR-methode te handhaven, met dien verstande dat de driemaandsmiddeling komt te vervallen. Daarmee komen renteveranderingen direct in de dekkingsgraad. Voor beleidsmatige besluiten die zijn gebaseerd op de financiële positie van het pensioenfonds, is vanaf 1 januari 2015 de beleidsdekkingsgraad de maatstaf. Deze beleidsdekkingsgraad wordt in principe vastgesteld op basis van het gemiddelde van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Als overgangsmaatregel mag voor de bepaling van de beleidsdekkingsgraad in 2015 ook worden uitgegaan van de dekkingsgraden op basis van de kwartaaleinden in 2014. Pensioenfonds Forbo hanteert de methode van middeling van de dekkingsgraden van de voorafgaande twaalf maanden. Tot slot wordt het VEV hoger als gevolg van gewijzigde parameters en zwaardere eisen.

Voor de diverse effecten van het nFTK wordt verder verwezen naar pagina 23 in het bestuursverslag.

Resultaatbestemming

Statutair bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2014 als volgt te verdelen:

	2014
	x € 1.000
Algemene reserve	11.933
Bestemmingsreserve	0
	11.933

Uitvoering

De uitvoering van de pensioenregeling en de financiële administratie van Pensioenfonds Forbo zijn ondergebracht bij AZL N.V. te Heerlen.

Het vermogensbeheer en de beleggingsadministratie zijn middels een fiduciaire overeenkomst ondergebracht bij MN te Den Haag.

De adviserend actuariële werkzaamheden zijn ondergebracht bij Towers Watson te Purmerend.

De controle van de jaarrekening is uitgevoerd door EY Accountants te Den Haag.

De controle van de voorziening pensioenverplichtingen berust bij Sprenkels & Verschuren te Amsterdam Zuidoost, certificerend actuaris van het fonds.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Forbo te Zaanstad is aan Sprenkels & Verschuren B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2014.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds. Mijn oordeel is gebaseerd op het Financieel Toetsingskader zoals dat op balansdatum van toepassing was.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132 (wegens het reservetekort). De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Forbo is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort.

Amsterdam, 12 juni 2015

Drs. F Verschuren AAG
verbonden aan Sprenkels & Verschuren B.V.

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Forbo

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de jaarrekening 2014

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2014 van Stichting Pensioenfonds Forbo te Zaanstad gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Forbo op 31 december 2014 en van het resultaat over 2014, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2014;
- 2 de staat van baten en lasten over 2014; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Forbo (hierna de stichting) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2,8 miljoen. De materialiteit is gebaseerd op 1% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van de pensioenverplichtingen en de reserves. Dit betreft het vermogen dat de basis vormt voor de berekening van de dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 0,2 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad, hetgeen de verhouding tussen de activa en verplichtingen tot uitdrukking brengt. Per 31 december 2014 bedraagt de dekkingsgraad van de stichting 108,4%. Dit betekent dat de stichting ultimo 2014 in situatie van reservetekort bevindt.

De financiële positie per 31 december 2014 van de stichting en de belangrijkste maatregelen zoals opgenomen in het herstelplan zijn beschreven op pagina 16 en 17.

De ontwikkeling van de dekkingsgraad is afhankelijk van een groot aantal factoren. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuair rapport van de certificerende actuaire en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij bijzondere aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn hieronder beschreven.

Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen

De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen), maar er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto contante waarde berekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in fondsen.

De waarderingsonzekerheid neemt toe bij netto contante waarde berekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit de posities in derivaten en leningen op schuldbekentenis. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen kennen eveneens relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt. De posities in leningen op schuldbekentenis zijn aan te merken als illiquide beleggingen.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven op pagina 52 en 53 en een nadere toelichting opgenomen in toelichting [1] Beleggingen voor risico pensioenfonds. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2014 € 37 miljoen is belegd in leningen op schuldbekentenis en € 20 miljoen in derivaten. Dit betreft 16% van de totale beleggingen.

Bij de controle van de beleggingen hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel hebben wij met de andere accountant de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen, rekening houdend met omvang en risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de

uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2014. Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de aansluiting vastgesteld met de meeste recente (niet gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht. Voor de waardering van de leningen op schuldbekentenis hebben wij een controle uitgevoerd op de netto contante waarde berekening en de geschiktheid van de gehanteerde rentecurve, inclusief opslagen voor de risicokenmerken van de portefeuille, onderzocht. Voor de posities in derivaten hebben wij de interne beheersmaatregelen van het waarderingsproces onderzocht en met gebruikmaking van onze waarderingsexperts voor een selectie van derivaten de waardering en de daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meeste recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG). De tafels worden gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fonds-specifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen aan ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven op pagina 53 en 54 en een nadere toelichting opgenomen in toelichting [7] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. Uit deze toelichting blijkt, in combinatie met de algemene toelichting op pagina 51, dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden door toepassing van de in 2014 verschenen herziene prognosetafels en aanpassing van de ervaringssterfte op basis van nader onderzoek. Volgens deze toelichting is de technische voorziening voor risico pensioenfonds hierdoor € 3,8 miljoen lager uitgekomen. Dit is een gecombineerd effect van een afname van € 2,8 miljoen als gevolg van de herijking van de ervaringssterfte en een afname van € 1,0 miljoen als gevolg van de herziene prognosetafel.

Bij de controle hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van door de ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden en verwachtingen afgestemd voor de controle. De rolverdeling en afspraken zijn vastgelegd en aan elkaar bevestigd. Daarnaast hebben wij met de certificerend actuaris de uitkomsten van de uitgevoerde werkzaamheden afgestemd. Tevens hebben wij onderling gegevens uitgewisseld met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2014. Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris. Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de

uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.

Uitvoering van vermogensbeheer en pensioenbeheer processen bij de uitvoeringsorganisatie

De stichting heeft de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer uitbesteed aan derde partijen. Het bestuur blijft conform wetgeving eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen. De financiële informatie die ontvangen wordt van deze partijen is opgenomen in de jaarrekening van de stichting.

De stichting heeft dit toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 34 van de jaarrekening.

Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening, hebben wij de juiste werking van interne beheersmaatregelen bij de uitvoeringsorganisatie(s) beoordeeld op basis van de ontvangen ISAE 3402 of soortgelijke rapportages. Verder hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening en voor het opstellen van het jaarverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude ontdekken.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Verklaring betreffende het jaarverslag en de overige gegevens

Wij vermelden op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW (betreffende onze verantwoordelijkheid om te rapporteren over het jaarverslag en de overige gegevens):

- dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd naar aanleiding van het onderzoek of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de door Titel 9 Boek 2 BW vereiste overige gegevens zijn toegevoegd;
- dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van de stichting. Ondergetekende treedt op als externe accountant sinds de controle van het boekjaar 2013.

Den Haag, 12 juni 2015

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. S.B. Spiessens RA

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen

(in duizenden euro)

	2014			2013		
	€	%	Norm	€	%	Norm
Zakelijke waarden						
Aandelenbeleggingsfondsen	95.144	26,3%		76.142	27,5%	
	95.144	26,3%	26,1%	76.142	27,5%	40,0%
Vastrentende waarden:						
Vastrentende beleggingsfondsen	90.203	24,9%		80.492	29,1%	
Deposito's	12.499	3,5%		4.999	1,8%	
Leningen op schuldbekentenis	142.498	39,4%		112.688	40,7%	
	245.200	67,7%	73,9%	198.179	71,6%	54,0%
Derivaten en overige beleggingen:						
Valutatermijncontracten	-971	-0,3%		254	0,1%	
Swaps	20.565	5,7%		-450	-0,2%	
	19.594	5,4%	0,0%	-196	-0,1%	5,0%
Liquide middelen:						
Depotbanken	2.089	0,6%		2.669	1,0%	
	2.089	0,6%	0,0%	2.669	1,0%	1,0%
Totaal belegd vermogen excl. vorderingen en schulden inzake beleggingen	362.027	100,0%	100,0%	276.794	100,0%	100,0%

	2014			2013		
	€	%	Norm	€	%	Norm
Lopende rente vastrentende waarden	218			88		
Lopende rente derivaten	6			13		
Beleggingsdebiteuren	665			612		
Totaal vorderingen inzake beleggingen	889			713		
Credit support annex verplichtingen	-20.610			-3.480		
Verplichtingen derivaten	-585			0		
Beleggingscrediteuren	-150			0		
Totaal schulden inzake beleggingen	-21.345			-3.480		
Totaal belegd vermogen incl. vorderingen en schulden inzake beleggingen	341.571			274.027		

Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. Ook wel bedrijfsplan genoemd. Hierin komen drie hoofdonderwerpen aan de orde: de wijze van vaststelling van de verplichtingen jegens de deelnemers, de beleggingsportefeuille en het intern risicobeheersingssysteem.

Actuaris

Een actuaris kan antwoord geven op de vraag wat de toekomst aan pensioenuitkeringen gaat kosten. De actuaris is bij uitstek degene die financiële risico's op de agenda plaatst en adequate oplossingen bedenkt.

Actuele waarde

De actuele waarde is voor beleggingen waarvoor dagelijks openbare prijzen worden vastgesteld, zoals aandelen en obligaties, de beurswaarde. Voor andere vastrentende waarden, zoals onderhandse leningen en hypotheekleningen, wordt de actuele waarde benaderd als de contante waarde van de toekomstige nettokasstromen. Als actuele waarde van de beleggingen in vastgoedfondsen wordt de intrinsieke waarde gehanteerd. Voor direct onroerend goed wordt de taxatiewaarde als actuele waarde gehanteerd.

ALM

Afkorting voor Asset Liability Management. Een ALM-studie betreft de analyse van het risicobeheer van de balans tussen activa en de passiva van een pensioenfonds. Deze studie dient te resulteren in de formulering van een strategisch beleggingsbeleid.

Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over zakelijke en vastrentende waarden.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Benchmark

Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van (de beheerder van) een beleggingsportefeuille of pensioenfonds. Een beursindex bijvoorbeeld.

Contante waarde

De contante waarde op een bepaald moment van (een serie) betalingen in de toekomst, is het bedrag dat op dat moment aanwezig zou moeten zijn om, rekening houdend met rente-aangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariële grondslagen, deze toekomstige betalingen te kunnen verrichten.

Dekkingsgraad

Een maat voor de solvabiliteit van een pensioenfonds. De dekkingsgraad wordt bepaald door de mate waarin het beschikbaar vermogen (BV) de voorziening opgebouwde rechten (VOR) overtreft, uitgedrukt in een percentage.

Een dekkingsgraad van 100% geeft aan dat het beschikbaar vermogen juist toereikend is om de voorziening opgebouwde rechten te dekken, terwijl een percentage lager dan 100 aangeeft dat er sprake is van onderdekking. Fondsen gaan in hun financiële opzet veelal van een minimumdekkingsgraad uit die ruim boven 100% ligt.

De Nederlandsche Bank

Bij wet ingesteld toezichhoudend orgaan, dat onder andere het naleven van de Pensioenwet bewaakt.

Derivaten

Financiële contracten waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende activa, referentieprijzen of indices. Voorbeelden van derivaten zijn opties, termijncontracten en rente- en valutaswaps.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: huur-, dividend- en renteopbrengsten van de beleggingen.

Duration

De gewogen gemiddelde looptijd van de kasstromen van een obligatie, waarbij weging geschiedt op basis van de contante waarde van iedere kasstroom. Duration is een graadmeter voor de rentegevoeligheid van een obligatie. In de regel: hoe langer de looptijd van een obligatie, hoe gevoeliger de koers van die obligatie voor renteveranderingen.

Franchise

In veel pensioenregelingen is een bepaald drempelbedrag opgenomen waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt omdat de AOW geacht wordt hierover pensioen te verlenen. Dit bedrag is veelal afgeleid van de uitkeringen krachtens de AOW en wordt dan 'franchise' genoemd.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van extra hoge risico's bij een levensverzekeraar, zoals overlijden- en invaliditeitsrisico's van deelnemers.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet-gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

Kansstelsels

Dit zijn veronderstellingen met betrekking tot sterftekansen, invalideringskansen, ontslag, gehuwdheid en individuele loontontwikkeling.

Koopsom

Een koopsom is een eenmalige betaling die aan de uitvoerder van de pensioenregeling is verschuldigd en waarvoor een bepaalde pensioenaanspraak wordt ingekocht. In beginsel is een koopsom dus een eenmalige betaling, en een premie een periodieke betaling. Zowel premies als koopsommen dienen hetzelfde doel, namelijk de financiering van de pensioenen.

Nominale waarde

De op het stuk (aandeel of obligatie) aangegeven waarde. Bij een koers van 100 (= 100%) is de prijs van het waardepapier gelijk aan de nominale waarde.

Overlevingstafels

Geven aan wat de levens- en sterftekansen zijn van mannen en vrouwen in Nederland, afhankelijk van de bereikte leeftijd. Ze worden gebruikt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen door de actuaris.

Pensioengrondslag

Het bedrag waarover pensioen wordt toegekend. Vaak is dit het voor pensioen meetellende jaarsalaris minus de franchise.

Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

Rekenrente

De rekenrente is het fictieve percentage dat het belegde pensioenvermogen wordt geacht op te brengen in de toekomst en waarvan bij de berekening van de contante waarde wordt uitgegaan.

Rendement

Het positieve of negatieve resultaat dat een verzekeringsmaatschappij of een pensioenfonds behaalt met de belegging van daartoe beschikbare middelen.

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.

Solvabiliteit

Het vermogen om (nu en op termijn) aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Toeslag

Een toeslag is een verhoging van een pensioen of een aanspraak op pensioen, welke is gebaseerd op een in het pensioenreglement omschreven regeling, dan wel op incidentele basis wordt verleend.

Totaal rendement

Het totaal rendement van een belegging is samengesteld uit de koerswinst of het koersverlies (indirecte beleggingsopbrengsten) over de beschouwde periode, terwijl de directe beleggingsopbrengsten (dividend, rente, aflossingen, huur en dergelijke uitkeringen) meteen worden herbelegd en tijdsgewogen in het totaal rendement worden meegenomen. Het totaal rendement wordt uitgedrukt in een percentage ten opzichte van het gemiddeld belegd vermogen.

Vastrentende waarden

Hypotheek, leningen op schuldbekentenis en obligaties.

Verzekeringstechnische analyse

Ook wel actuariële analyse genoemd. In deze analyse wordt door de actuaire de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de gehanteerde actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Verzekeringstechnische risico's

Bij het verzekeren van pensioenaanspraken loopt een fonds een langlevensrisico voor het ouderdomspensioen als verzekerden langer leven dan volgens de gebruikte overlevingstafel wordt verwacht. Voor het nabestaandenpensioen loopt het fonds een kortlevensrisico als de verzekerden korter leven dan volgens de overlevingstafel wordt verwacht. Ook kan het invaliditeitsrisico worden gerekend tot de verzekeringstechnische risico's van fondsen.

Zakelijke waarden

Aandelen, converteerbare obligaties en onroerend goed(fondsen).